MÜDAFAA EKONOMİSİ

İSMAİL HUSREV TÖKİN

ANKARA — 1940

Satış yeri: Akba Kitapevi.

«İktisadda Devletçilik siyaseti, bana her şeyden ev-»
«vel bir müdafaa vasıtası olarak kendi lüzumunu»
«gösterdi. Asırların ihmalini telâfi edecek -haksız»
«tahribleri imâr edecek, yeni zamanın çetin şartla-»
«rına mukavemet edecek sağlam bir Devlet bünyesi»
«kurabilmek için her şeyden evvel Devleti iktisadda»
«yıpratacak âmillerden kurtarmak lâzım geliyordu.»
«Demek ki iktisadda Devletçiliği biz inkişaf yolu»
«takibedebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu»
«sebeble bir azimet noktası, bir temel addetmeğe»
«mecbur bulunuyorduk.»

«Devletçiliğin müdafaa vasıtası olup olmadığı, ye-»
«di sekiz senedenberi münakaşa olunmuştur. Fakat»
«son senelerde artık bu münakaşa manâsız ve be-»
«dihî bir mahiyet aldı. En kuvvetli, en zengin dev-»
«letler, tasavvur olunamıyacak devlet tedbirleri ile»
«iktisadlarını müdafaaya ve kurtarmaya çalışıyor-»
«lar. Demek ki bizim Devletçilikte müdafaa kuvve-»
«tini görmüş olmamız, fırkamız Cümhuriyet Halk»
«Fırkası için ancak öğünülecek bir isabet ve doğru»
«bir karar cümlesinden sayılmak icabeder.»

Kadro Mecmuası. Sayı: 22.
Sene : 1933.

İSMET İNÖNÜ.

ORDU MİLLET.

Ordu millet, Türk milletinin vasıflarından biridir. Ordu millette, milletin duygusu, dileği ve sâyi, kısaca millî enerji, millet menfaati için seferberdir.

Ordu millette ferdi, şahsiyetsiz ve kitleyi yaratıcılık kudretinden mahrum bir sürü sanmak hatâdır. Ordu millet, dağınık ve disiplinsiz, efradı, kendi menfaatini milletin menfaatinden üstün gören bir nizamın zıddı olan bir millî hayat tarzıdır. Bu nizam, Türk milletinin an'anevî hayat üslûbudur.

Türk milleti hem medenî yayılışlarını, hem medenî birleşmelerini ordu halinde ifadeleşen iş ve fikir birliğine borçludur. Bizim tarihimiz ordulaşmış bir milletin yaratıcılık kudretinin güzel bir hikâyesidir.

Bu itibarla millî müdafaa ekonomisi mefhumunda biz, an'anevî bir millî kaidenin yeni ve sistemli bir ifadesini buluyoruz. Millî müdafaa ekonomisine millî bir insiyak ile intibak edebiliriz. Yeni cihan şartları ise, bu intibakı sür'atle ve devlet iradesi ile millî bir tanzim mevzuu kılmamızı emretmektedir.

Bugünün acayip şartlarına, yarının kara ihtimallerine karşı her gün bir evvelki günden daha hazır olabilmemiz için bütün iktisat hayatımızı baştan başa ken-

di eski millî usullerimizin ruhundan kuvvet alarak tanzime ve millî hayatımızı devletin iradesine bağlamağa mecburuz. Bu suretle yeni ve bilmediğimiz bir iktisadî nizama değil, milletimizin öz ve aslî ekonomik kaidelerine intibak etmiş olacağız.

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

İ L K S Ö Z :

İkinci dünya harbi başlamış bulunuyor. Birincisi ile ikincisi arasında yirmi beş senelik bir zaman fasılası yatmaktadır. Fakat bu yirmi beş sene sulh ve sükûn içinde geçmemiştir. Birinci dünya harbini takib eden devir bir «devamlı harpler ve müsellâh karışıklıklar devri» olmuştur. Yer yer çıkan harpler ve karışıklıklar, umumî harbin tatmin edici neticeler vermediğine delâlet ediyordu.

Umumî harpten sonraki mevziî harplerle dahilî karışıklıklardan derhal hatıra gelenlerini şöyle sıralıyabiliriz: Bolşevik ihtilâli, Sovyet - Leh harbi, Almanyada ve Macaristan'daki dahilî harpler, Türkiye'nin İstiklâl harbi, Fiumen'in İtalyanlar, Vilno'nun Lehliler, Memel'in Litvanya'lılar tarafından işgali, Rif mücadeleleri, Japon - Mançuko harbi, Habeş - İtalyan harbi, Çin - Japon harbi, Ispanya dahilî harbi, Sovyet - Japon hudut çarpışmaları, Almanlar tarafından Avusturya'nın ve Südetlerin ilhakı, yine Almanlar tarafından Çekaya'nın işgali, Lehistan'la Macaristan'ın Çekoslovakya'dan hisse almaları, Fransız ve İngiliz müstemlekelerindeki isyanlar. Bu harpler ve karışıklıklar devrini, Almanya'nın Lehistan'a saldırması üzerine başlıyan ikinci umumî harp kapamaktadır. Fakat bu başlıyan yeni büyük harp, yirmi beş senelik bir devri kapamakla beraber, ge-

tirdiği ihtilâtlarla mahiyeti ve alacağı istikametleri meçhulümüz olan yeni bir devrin mebdei olmaktadır.

İkinci umumî harp, birinci umumî harbin ve aradaki mahallî harplerin ve karışıklıkların tecrübelerinden esaslı surette istifade edilmiş olduğunu göstermektedir. Bu tecrübeler içinde ekonomik sahada elde edilenleri askerî ve siyasî sahalardaki kadar ehemmiyeti haiz bulunmaktadır. Bu küçük eserde bu sahada mevcut malûmatı hülâsaten telfik etmek suretiyle bu iktisadî tecrübelerden ve bu tecrübelere istinaden yapılmakta olan işlerden kısaca bahsetmeği, bunları memleket okuyucularına tanıtmayı faydalı bulduk.

Ankara. İkinciteşrin 1939. **İ. H. Tökin**

I.

TOPYEKÛN HARP.

MÜDAFAA EKONOMİSİ.

"Bizim ordumuzu diğer ordu-,,
"lardan temyiz eden evsafı,,
"esasiye, ordularımızın bizzat,,
"milletin kendisi olması sure-,
"tinde ifade olunabilir,, (1922).

İsmet İNÖNÜ.

I. — TOPYEKÛN HARP.

18 inci ve 19 uncu asırların harpleri yaşadığımız devrin harplerinden mahiyet itibarile çok farklıydı. Bu asırlarda harp, umumiyetle memleketlerin yalnız muharip kuvvetleri arasında cereyan eder, milletin diğer ferdleri, istilâya uğramadıkları müddetçe harbin tesirinden az mutazarrır olurlardı. Harp tekniği pek geriydi. Ekonominin çalışan kuvvetlerinden az bir kısmı seferber edilirdi. Ekonomik ihtilâtlar ekseriyetle harp sonunda zuhur eden kıtlıklar şeklinde tecelli ederdi. Harbin en mühim ekonomik dâvası, savaşın finansmanı, yani harbetmek için para bulmak meselesiydi. Halbuki yaşadığımız devrin harpleri, hem tesir, hem teşkilât itibarile pek şümullü bir mahiyet almıştır. Bugün harp, bir memleketin en kuytu köşesine ve en küçük ferdine kadar tesirini göstermekte, memleketin bütün kudret kaynaklarını seferber etmektedir. Devrimiz harplerinin mahiyet ve şeklinde görülen bu tahavvüllerin, bir ta-

raftan savaş vasıtalarının, kısaca harp tekniğinin, diğer taraftan savaş usullerinin pek inkişaf etmiş ve yeni şekiller almış olmasından ileri geldiği aşikârdır.

Umumî harptenberi ordularda şu tahavvüller vukubulmuştur :

1 - Ateşli silâhların istimali pek genişlemiş ve otomatik silâhlar sür'atle tekemmül ettirilmiştir.
2 - Ordular motörleştirilmiş ve mihanikîleştirilmiştir.
3 - Hava kuvvetlerinin hem kemiyet, hem keyfiyet bakımından istifade sahaları genişlemiştir.
4 - Kimyevî silâhların istimali artmıştır.

Harp vasıtalarındaki bu teknik tahavvüllerin neticesi olarak harp malzemesi büyük bir ehemmiyet kazanmıştır. Bir büyük kumandanın dediği gibi, modern harpler bir «malzeme harbi», bir «fabrikalar harbi» mahiyetini almıştır. Harplerde, malzemesi bol yahut malzeme endüstrisi kuvvetli memleketlerin, zafere namized oldukları görülmektedir.

Harpler, malzeme savaşı şeklini alınca, memleketlerin malzemeye sarfettikleri paraların mikdarı da pek artmıştır. Malzeme endüstrisi olmıyan memleketler bu endüstriyi tesis etmek, yahut malzeme endüstrisi zayıf olanlar noksanlarını tamamlamak, yahut bu endüstriyi kuramamış olan memleketler ihtiyaçlarını başka memleketlerden getirmek için millî müdafaaları emrine âzim sermayeler tahsis etmek mecbu-

riyetinde bulunmaktadırlar. Millî hâkimiyeti ve istiklâli korumak için her şeyden evvel silâhlanmak ve bunun için her fedakârlığı yapmak bilhassa tecavüze uğramak tehlikesinde bulunan milletler için bir zarurettir.

Yine bir kumandanın dediği gibi yeni harplerde kat'î zaferin en mühim âmillerinden biri de «para ile temin edilmesine imkân bulunmıyan zaman faktörü» dür. Bir memlekette endüstrinin, harp ilânında hazırlıklı değilse, savaş ihtiyaçları için sür'atle ve tam randımanla faaliyete geçmesi uzun bir zamana mütevakkıftır. Bugün harplerde faikiyetin, endüstrisi harp ihtiyaçlarına azamî sür'atle intibak edebilmek kudretinde olan memleketlerin elinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Amerikalı mütehassısların ifadelerine göre birinci umumî harbin tecrübeleri, genç bir Amerikalı askerin talim ve terbiyesinin beş aylık bir iş olduğunu, halbuki harp malzemesinin yığın halinde istihsaline başlanmasının ancak 15 aylık bir ihzar müddetinden sonra kabil olduğunu göstermiştir. Yine Amerikalı mütehassıslar, harp ilânında endüstrinin savaş ihtiyaçlarına göre tanzimi için 12 ilâ 20 aylık bir hazırlık müddetine lüzum görüyorlar. Amerikan kaynakları umumî harp tecrübelerinden şu misalleri veriyor: Hükûmetten top siparişi almış olan bir Amerikan firması, 1917 haziranında yeni bir fabrika daha inşasına lüzum görmüştü. Fabrikanın ikmal edilip

imalâta başlaması için 8 ay beklemek lâzım gelmişti. Diğer bir Amerikan firması aldığı 2500 adet kundak siparişini yerine getirebilmek için tesisatını ancak sekiz ay zarfında ikmal edebilmişti. Bir başka Amerikan firması, mühimmat imalâtı için tesis ettiği fabrikadan ilk mamûlü işe başladığı tarihten 5 ay sonra alabilmişti.

Bu misaller, harp ilânında bir fabrikayı harp malzemesi imalâtına göre tadilin veya yeni harp malzemesi imalâthane veya fabrikalarının vücude getirilmesinin kısa değil, bilâkis uzunca bir zaman zarfında kabil olduğunu göstermektedir. Halbuki hazırlıklı olan karşı taraf, düşmanının bu gecikmesinden istifade ederek cephelerde büyük muvaffakiyetler temin edebilir. Birleşik Cümhuriyetler Erkânı Harbiye Reisinin şu sözleri zaman faktörünün ehemmiyetini ne güzel ifade etmektedir: «İmalâtı tam randımanla temin etmeğe muktazi zamanı kısaltmanın ehemmiyetini unutmamak lâzımdır. Bu zamanı meselâ 30 gün kısaltırsanız, ordu mevcudu 300.000 artar. Bu bir kumandanın emrine 15 takviye fırkası vermek demektir. Meseleyi makûs tarafından da koymak kabildir. İmalât müddetini 30 gün kısaltmak kabil iken bunu yapmazsanız, bu ihmaliniz, 15 fırkanın mahvı demektir».

Bu misallerden harp için icabeden sınaî hazırlıkların, vakit kazandıracak tesis ve tadillerin daha sulh zamanında yapılması lüzum ve zarureti tezahür etmek-

tedir. Bu lüzumu daha 1820 senesinde Şimalû Amerika Cümhuriyetleri Harbiye Nazırı anlamış ve bunu o zaman şöyle ifade etmişti : « Hâkim fikir şu olmalıdır ki, harp başladığı zaman hiç bir şey yeniden yapılmamalıdır. Hazer teşkilâtile sefer teşkilâtı arasında yegâne fark, ikincisinin birinciye kıyasen tevsi edilmiş şekli olmalıdır». Bundan üç dört sene evvel, bir İngiliz kumandanı da, Londra askerî kulübünde verdiği bir konferansda İngiltere'nin umumî harbe nasıl hazırlıksız girdiğini şöyle ifade etmiştir : «1914 de büyük devletler arasında zuhur eden harbe hazırlanmış değildik. Harbin patlaması ile başgösteren mühimmat fıkdanını hummalı faaliyetimize rağmen ancak 9 ay sonra önliyebildik. Birleşik Cumhuriyetler harbin ilânından 19 ay sonra dahi Fransaya tek bir tayyare göndermemişlerdi. Bu da gösteriyor ki, büyük devletlerle muvaffakiyetli bir teknik harp yapabilmek için harbin ilânından haftalar değil, senelerce evvel hazırlıklara başlamış bulunmak icab etmektedir. Artık harp sadece bir strateji (sevkülceyş), sadece bir taktik (tâbiye) değildir. Bugün harp ayni zamanda sınaî bir mahiyet almıştır. Bugünün stratejisi, bütün bir milletin harp için teşkilâtlanmasıdır. Devrimiz harpleri, malzeme harbi olacaktır. Bütün devletler, endüstrilerini seferber etmektedirler. Askerî makamlar, ekonomiyi ordu gibi teşkilâtlandırmadıkları müddetçe, memleket harbe hazır addedilemez. Son umumî harpte endüstri geç seferber edilmiştir».

Modern harpte ehemmiyet kazanan ekonomik unsur sadece endüstri değildir. Harp ihtiyaçları, bütün bir millî ekonominin yeni baştan tensikini icabettirmektedir. Memleketin ham madde, iaşe kaynakları, iş kuvvetleri, sermaye ve kredi hazineleri, münakalât cihazı, ticareti, maliyesi harbin zaruret ve taleblerine göre tensik olunmaktadır. Bir İtalyan iktisadcısı, ekonomiyi, ordu, donanma ve hava kuvvetleri yanında «dördüncü millî silâh» olarak göstermektedir. Fakat modern harp bir memleketin sadece ekonomisinin değil, aynı zamanda bütün sosyal hayatının, bütün bir milletin «topyekûn» savaş maksatlarına göre teşkilâtlanmasını zarurî kılmaktadır. Yeni harplerde artık ordular değil, milletler çarpışmaktadır. Ludendorf'un dediği gibi, «topyekûn harp, muharip milletlerin her ferdinin doğrudan doğruya hayat ve ruhunu tesiri altına almaktadır. Umumî harpte ordular kilometrelerce uzunlukta cephelerde döğüştüler. Halbuki bugün harp sahnesi, kelimenin tam manâsile, muharip milletlerin bütün iskân sahalarını ihtiva etmektedir». Bir Fransız Erkânı harbinin dediği gibi, «harp eden devlet, kat'î zaferi elde etmek için bütün vasıta ve menabiini topyekûn olarak harp emrine vermek zaruretindedir».

Fakat modern harp, sadece milletin topyekûn harp etmesi demek değildir. Aynı zamanda devamlı olarak topyekûn harbe hazır bulunması demektir. Her gün yeni bir sürpriz getiren siyasî münasebetlerin istikrarsızlığı karşısında milletin her sahada daimî

[illegible] harbe, tecavüze karşı hazır bulunması lâzımdır.

Bir milletin topyekûn harbe ve taarruza karşı hazır bulunması için şu üç vazifenin başarılması icabetmektedir :

1 **Milletin topyekûn talim ve terbiyesi.** Modern harp, bir teknik harp olduğundan milletin eli silâh tutan bütün ferdlerinin, modern harp vasıtalarının tamamen istimalini öğrenmiş olması ve ordunun bu vasıtalarla mükemmelen teçhiz edilmiş ve ellerinde bu vasıtalardan mebzul mikdarda bulunması, silâh altına alınmıyan halkın da modern silâhlara karşı korunma tedbirlerini öğrenmiş olması lâzımdır.

2 - **Millet maneviyatının topyekûn sevk ve idaresi.** Milletin bütün ferdlerinde tek bir müdafaa irâdesinin teşahhus etmiş bulunması lâzımdır. Bu tek müdafaa irâdesinin millet ferdlerinin ruhlarına yerleştirilmesi, millet maneviyatının topyekûn ve bir elden sevk ve idaresi, Devletin tenvir ve irşat makamlarının işidir. Halkın hâleti ruhiyesi o şekilde bir sevk ve idareye tâbi tutulmalıdır ki, bir taraftan dış propagandaya karşı daima masun kalsın, diğer taraftan müsaid veya gayri müsaid hâdiseler karşısında itidal ve sükûnetini tam bir müdafaa heyecanile muhafaza etsin. Binaenaleyh sistemli, bilgili ve hakikatlerden uzaklaşmıyan bir propaganda faaliyeti, halk maneviyatını idare ve tayin etmelidir.

3 - Sulh ve harp zamanında ekonominin topyekûn sevk ve idaresi. Bu sevkü idare sulh zamanında harp için icap eden hazırlıkları başarmak, harp zamanında bütün ekonomiyi müdafaa emrine tahsis etmektir. Bunun için ise ekonomiyi bu maksatlara göre geniş ve esaslı bir teşkilâta tâbi tutmak lâzımdır.

Binaenaleyh orduların sevkü idaresi, halkın sevk ve idaresi ve ekonominin sevk ve idaresi, ayrı ayrı ve birbirinden müstakil işler olmayıp, birbirini müteka-bilen itmam eden vazifelerden ibarettir. Bunların heyeti mecmuası, bir memleketin total müdafaasının esas sistemini vücude getirir.

Biz burada nazarî olarak ekonominin sevk ve idaresini bu sistemden tefrik ederek müstakilen mütalâa edeceğiz. Orduların ve halkın sevk ve idaresine aid bilgiler mevzuumuz dışında kalacaktır.

II.

MÜDAFAA EKONOMİSİ MEFHUMU VE PROBLEMLERİ.

II — MÜDAFAA EKONOMİSİ MEFHUMU VE PROBLEMLERİ.

"Bir milletin her şeyden evvel,,
"müsellem olan, aslâ tereddüt,,
"götürmiyen hakkı, yaşamak,,
"hakkı ve müdafaa hakkıdır,,.
(1930) İsmet İNÖNÜ.

1. — Müdafaa ekonomisi mefhumu.

Mektep kitapları umumiyetle muhafazakârdır. Yeni bir fikre sahifelerinde çok geç yer verirler. Fikir inkişaf eder. Üzerinde söylenebileceklerin aşağı yukarı hepsi söylenmiş olur. Yeni fikir ancak ondan sonra mektep kitaplarından iltifat görmeğe başlar. Bunun böyle olması da gayet tabiîdir. İsabeti, hakikat ölçüilerile teeyyüt edemiyen her fikre sahifelerini açan kitapların mektep kitabı olmasına şüphesiz imkân yoktur.

Birinci dünya harbinde ortaya çıkan «müdafaa ekonomisi» meselesi, yani ekonomiyi müdafaa maksatlarına göre tanzim fikri, henüz mektep iktisat kitaplarında yer bulamamış yeni fikirlerden biridir. Fakat burada dikkate değer nokta, müdafaa ekonomisi fikrinin, uzun boylu bir münakaşasına vakit bırakılmadan tatbikat sahasına geçirilmiş olmasıdır. İktisat ilminde çok yeni olan bu fikir, süratle tatbik edilmek bakımından, diğer bir takım ekonomik prensip-

lerden çok talihlidir. Bugün mücerret bir müdafaa ekonomisi prensibi değil, bilâkis realite halinde bir müdafaa ekonomisi nizamı mevcuttur. Bu itibarla mektep iktisat kitapları, bu fikre sahifelerinde yer vermekte lüzumundan fazla geç kalmışlardır.

Sulh zamanında memleket ve milletin bütün iktisadî kuvvet ve kaynaklarının müdafaa maksatlarına göre topyekûn teşkilâtlandırılmasına ve harp zamanında da müdafaa emrine tahsis olunmasına müdafaa ekonomisi denir. Müdafaa ekonomisi iki kademeli bir realizasyondur. Evvelâ bir siyasettir, saniyen bir nizamdır. Mevcud ekonomiyi müdafaa ekonomisi şekline ifrağ etmek için alınan tedbirler, bu realizasyonun siyasetini teşkil eder. Tedbirlerin verdiği afakî neticeler, ekonomide bir bünye istihalesi tevlit ettiğinden, istihaleden sonra meydana gelen yeni münasebetler sistemi, yeni bir nizamdır. Bunun zıddı barış ekonomisi nizamıdır. Müdafaa nizamının barış nizamından esaslı farkı, kayıtlı ve otoriter bir sistem olmasındadır.

Klâsik iktisat, ekonomik faaliyetlerin başına faide prensibini koyar ve bütün hareketlerimizin getireceği faideye göre bir kıymet ifade edeceğini iddia eder. Bu prensip, bu iddia hatâlı değildir. Bir teşebbüse başlarken, bir iş yerini intihap ederken hesaplarımızın esasında daima, temin edeceğimiz azamî faide düşüncesi yatar. Faide prensipinin dışında esasen

pür ekonomik faaliyet kabili tasavvur değildir. Fakat şeniyet şartları değiştikçe faide prensibinin manasında da tahavvüller oldu. Klâsik ekonominin kasdettiği faideliliğin hudutları yeni zaruretler karşısında pek dar kaldı. Ferdiyetçi liberal ekonomi, ancak ferd için faideli olanı ekonomik farzederdi. Hareket noktası ferdin menfaati idi. 19 uncu asrın son rub'undan itibaren ferde faideli yerine cemiyete faideli, başka türlü ifade edelim, ferdî faide yerine içtimaî faide telâkkisi zihinlere hâkim olmağa başladı. Devletçilik bu manâda münhasıran dahilî sosyal münasebetlerin ve bunlardan tevellüt eden tezadların tanzimi endişesinden doğmuştu diyebiliriz. Fakat umumî harp ferdî faide, içtimaî faide mefhumlarına bir de millî faide prensibini ilâve etti. Millî faide prensibi, taarruza karşı millet emniyet ve istiklâlinin korunması endişesinden doğdu. Artık iktisadî faaliyetler yalnız ekonomik, yalnız sosyal bakımdan değil, ayni zamanda ve bilhassa siyasî emniyet bakımından da mütalea edilmeğe başlandı. Tedricen millî faide prensibi, iktisadî faaliyetlerin nâzım prensipi oldu. Ferdin ve sosyal zümrelerin fevkinde ve her şeyden evvel topyekûn miletin emniyet ve istiklâli endişesi, faaliyetlerimizin hareket prensipini teşkil eder. Evvelâ, ferde yahut herhangi bir zümreye faideli olan değil, evvelâ millî emniyet ve müdafaaya faideli olan vardır. Ferd ve zümre, menfaatini ve faide mülâhazalarını millî faideye yani bütün millete faideli olana göre istikametlendirmek mecburiyetindedir. Bugün mutlak ekonomik prensip, millî emniyet prensibidir.

Millî Şef İsmet İnönü'nün kitabın başına koyduğumuz sözleri bizde ekonomik inşa davalarının ayni zamanda müdafaa bakımından da ele alınmış olduğunu pek güzel ifade etmektedir. **Millî Şef** için iktisadî meseleler ayni zamanda müdafaa meseleleridir. Taarruza karşı milletin müdafaası meseleleridir. Esasen ferdin ve zümrenin menfaati de kuvvetli bir müdafaa emniyeti altında çalışmak değil midir? Binaenaleyh ferdle milletin menfaatin biribirinin aynidir.

Millî Şef, «İktisadî devletçilik bir müdafaa vasıtasıdır» dedikleri zaman, bir çok kimseler bu sözün askerlik kıymetine nüfuz edememişlerdi. Buradaki «müdafaa» kelimesi, sırf bir ekonomik kuvvetlenme, millî piyasaları, yabancı mamulünün istilâsına karşı millî endüstri ile müdafaa manâsında alınmıştı. Halbuki, «iktisadî devletçilik bir müdafaa vasıtasıdır» sözü, iktisadî olduğu kadar askerî bir mana da ihtiva ediyordu. Modern harplerin bir malzeme harbi olduğunu bilen **Millî Şef,** ekonominin kara, deniz ve hava orduları yanında bir dördüncü müdafaa kuvveti olarak tensik ve inşası lüzumuna kanidiler. Onun için millî zaferden sonra inşa devrinde millî ekonominin ayni zamanda kuvvetli bir müdafaa silâhı olarak teçhizini ekonomik siyasete hedef olarak göstermişlerdi. **Millî Şef**'in sözlerindeki isabet ve manayı bugün daha iyi anlıyoruz. Birinci dünya harbine giren Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik hazırlığı ile Cümriyet Türkiye'sinin ekonomik hazırlığını mukayese etmek için rakam vermeğe hacet yoktur. Hüsnü ni-

yet sahibi her ferd, memleketin yeni manzarasını pek güzel görüyor ve biliyor. Biliyor ki, memleket sadece ekonomik değil ayni zamanda ekonomik müdafaa bakımından da imparatorluktan çok farklı ve çok hazırlıklıdır.

Bugün müdafaa ekonomisi tabiri yanında, ekonomik harp, ekonomik seferberlik, sınaî seferberlik tâbirlerine de tesadüf etmekteyiz. Ekonomik harp, harbin muayyen bir cephesini teşkil eder. Bu mefhum, harbin asıl ve son hedefi olan düşmanın mağlûp edilmesini bilvasıta temine, yani düşmanın millî ekonomisini mahvetmeğe ve dolayısiyle askerî mukavemet kabiliyetini kırmaya müteveccih olan hareketleri ifade etmektedir. Ekonomik harbin başlıca vasıtalarından biri ekonomik abluka, yani düşmanın millî ekonomisini cihan ekonomisinden bilhassa askerî vasıtalarla tecrit etmektir. Bugün İngilterenin Almanyaya karşı denizlerde takibettiği ablukanın maksadı budur. Birinci dünya harbinde de Almanya'ya ve müttefiklerine karşı aynı abluka tatbik olunmuştu.

Ekonomik seferberlik, müdafaa ekonomisinden başka bir şey değildir. Sınaî seferberlik ise, müdafaa ekonomisinin bir cüz'üdür. Tek başına sanayii seferber etmeğe imkân yoktur. Sınaî seferberlik bütün bir millî ekonominin de aynı zamanda seferber edilmesini icabettirmektedir. Maamafih bugün bu mefhumlar henüz kat'î medlûllerini bulmuş değildir. Her müellif, bu mefhumları kendine göre tarif etmektedir.

Bugünkü gayri müstakar dünya siyasî münasebetleri, artık bir «barış ekonomisi» mefhum ve vaziyetini ortadan kalırmıştır. Sulh vaziyetinin devamlı ve hudutsuz şekilde mevcut olacağı faraziyesine dayanarak çalışan bir millî ekonomi artık tasavvur edilemez. Bugün milletler «barış ekonomilerini», «müdafaa ekonomisi» haline ifrağ etmektedirler. Her millet, bütün ekonomisini muhtemel bir harbe, bir taarruza karşı hazırlıklı bulundurmakta ve teşkilâtlandırmaktadır.

Ekonomisini müdafaa maksatlarına göre tensik etmek isteyen bir millet, ihtiyaçlarını imkân nisbetinde dahilden temin zaruretindedir. Fakat bu zaruret onu hiç bir zaman bir mutlak otarşiye, yani kendi kendine yetme sistemine sevketmez. Müdafaa ekonomisi, idhalâtı millî ihtiyaçları itmam edecek ve müdafaa maksatlarına yarıyacak şekilde bir plâna tâbi tutar. Binaenaleyh müdafaa ekonomisi her şeyden evvel millî iktisat bütünlüğünü istilzam eder. Başka memleketlere iktisadî tâbiiyeti reddeder.

Müdafaa ekonomisi ihtiyaçlarının karakteri, sulh ekonomisi ihtiyaçlarından esaslı surette ayrılmaktadır. Sulh ekonomisinde arz ve taleb arasındaki muvazene, umumiyetle fiat ve faiz harektlerile taayyün ettiği halde müdafaa ekonomisinde bu muvazeneye başka faktörler de iltihak eder. Bu faktörler, müdafaa ihtiyaçlarıdır. Ekonomi, müdafaa nizamında artık insiyakî kuvvetlere değil, merkezî bir sevkü idareye tâbidir. Bu merkez, müdafaa ihtiyaçlarına

göre hazırlanan bir iş plânı veya programı dahilinde ekonominin bütün kuvvet kaynaklarını seferber eder, harbe hazırlar. Böyle bir iş plânını veya programını tesbit etmek için evvelâ, müdafaa ekonomisinin ihtiyaçlarını sarih ve sıhhatli olarak bilmek lâzımdır. Burada istatistiğin ehemmiyeti, sulh ekonomisine kıyasen pek artar. Memleketin bütün ekonomik kaynaklarının kudreti, vasıtalarının mevcudu, rakamlarla sarih ve sıhhatli olarak ifade edilebilmelidir. Emin bir müdafaa plânının en mühim şartlarından biri böyle bir plânın istinat edeceği rakamların sıhhatidir.

Müdafaa ekonomisi teşkilâtının başarmağa mecbur olduğu iki büyük vazife vardır ki onlar da şunlardır: 1 - Bütün müdafaa kuvvetlerinin ihtiyaçlarını tam olarak ve iktisadî bir şekilde karşılamak, 2 - İktisadî seferberliği tanzim etmek yani mevcud barış ekonomisini, müdafaa ekonomisi haline ifrağ etmek, bunun plânlarını yapıp tatbik etmek. Bu iki vazifenin bilhassa ikincisinin başarılması işi, millet ekonomisinde bünyevî bir istihaleyi icabettireceğinden büyük ihzarî mesai ile kabildir. Bu ihzarî mesai de iş şubelerine ve zamana göre tehalüf eder.

2. — Memleketin umumî ekonomik müdafaa kudreti.

Nasıl uzviyet kendini taarruza karşı insiyakî veya şuurlu olarak korursa, cemiyet de mevcudiyetini iç

ve dış tehlikelere karşı ayni şekilde müdafaa eder. Uzviyet müdafaada ya içinde yaşadığı muhitin vasıta ve imkânlarından istifade eder. Yahut kendi organlarını kullanır. Yahut da şekil ve renk değiştirmek suretiyle muhite uyar. Bunların her üçü de tehlike refleksinin davet ettiği çeşitli mukabelelerdir. Ayni müdafaa usullerini cemiyet de tatbik eder. Cemiyet de içinde yaşadığı muhitin coğrafî şartlarından istifade eder. Silâhlar kullanır, medenî seviyesine göre bir müdafaa tekniği tatbik eder. Ancak cemiyet müdafaada şuurla hareket eder, uzviyet sevki tabiîiyle. Fakat her ikisi de tecavüz ve taarruz karşısında ayni mukabele insiyakını gösterir. Binaenaleyh tabiatte asıl olan inkıyat değil, bilâkis, müteharrızın kuvveti ne olursa olsun, taarruza karşı müdafaadır.

Bir milletin müdafaada gösterdiği kudret, çeşitli faktörlerin imtizacından meydana gelir, bu faktörler ne kadar müsaitse, milletin müdafaa kudreti de o kadar yüksektir.

Bunların en mühimlerini şöyle sıralamak kabildir:

1 - Devletin jeopolitik vaziyeti.
2 - Memleketin genişliği, nüfus mikdarı ve kesafeti.
3 - Hudutların şekli ve komşu milletlerin hâleti ruhiyesi.
4 - Milletin hâleti ruhiyesi, maneviyatı, kültür seviyesi ve organizasyon kabiliyeti.

5 - Memleket topraklarının ve yer altı servetlerinin verimliliği.

6 - Sinaî tekniğin seviyesi ve memleketin ekonomik bünyesi.

7 - Ticaretin ve münakalâtın vaziyeti.

8 - Devletin ve ekonominin malî kudreti.

9 - Millî ekonominin meharet ve ibdâ kabiliyeti.

10 - Halkın tahammül, sebat ve intibak kabiliyeti.

1 - Bir memleketin jeopolitiği, coğrafî mevki, arazi, iklim, akar sular, sahiller, iskân şartları, ekonomi, münakalât, siyasî bünye ilh. gibi unsurların terekkübünden meydana gelir. Memleketin müdafaasında bütün bu anasırın ehemmiyetli rolleri ve payları vardır. Düşman tarafından hudutlara vaki olacak bir taarruzun şiddetini, hudutlarda ve memleket içinde alınacak müdafaa tedbirlerinin şeklini, devletin umumî jeopolitik vaziyeti tayin eder. Ekonomik mıntakaların ve tesislerin taarruzdan müteessir olma derecesi, ekonominin, halkın ve müdafaa kuvvetlerinin malzeme ihtiyacını ve iaşesini temin etme işlerinin maruz kalacağı tehlikelerin şekli de memleketin jeopolitiğine tâbidir. Müdafaa tedbirlerinin alınmasında, boğazların, sahillerin şekli, hudutlarda ve memleket dahilinde mania vazifeşi görebilecek zemin ârızalarının vaziyeti, memleketin düşman memleketlere mesafesi, hudutlara yakın ekonomik mıntakaların vaziyeti, iktisadî, siyasî ve kültürel merkezlerin memleket içindeki dağılışları ve kesafeti ilh. gibi unsurlar daima göz önünde bulun-

durulur. Komşu memleketlerin ve bilhassa hasmane ihtilâflara kolayca girilebilecek milletlerin jeopolitiğinin de esaslı surette bilinmesine lüzum vardır. Yurd müdafaasının gayesini ve istikametini ancak bu sayede tayin ve tesbit etmek kabildir.

2 - Memleketin genişliği ile ekonomik müdafaa kuvveti arasında sıkı bir münasebet vardır. Bir memleket ne kadar geniş ise istifade edilecek ekonomik saha ve ekonomik kuvvetler de o kadar fazladır. Memleketin endüstrileşme derecesinin de burada rolü ehemmiyetlidir. Sırf ziraatle meşgul bir memleket, sanayici bir memlekete karşı modern bir harbi, ancak yabancı memleketlerin yardımiyle yapabilir. Bu gibi memleketler, müdafaa ihtiyaçlarını karşılamak için top-

rak servetlerinden ve ihracat imkânlarından istifade etmek mecburiyetindedirler. Ekonomik müdafaa kuvvetile nüfus mikdarı ve kesafeti arasında da sıkı bir münasebet mevcuddur. Fazla ve kesif nüfus, müdafaanın kuvvetini arttırır. Nüfus memleketin asker deposudur. Binaenaleyh deponun zenginliği nüfus mikdarına tâbidir. Fakat diğer taraftan nüfus kesafeti fazla bir memleketin veya mıntakanın düşman taarruzlarına karşı hassasiyeti de fazladır. Köy ile şehir arasındaki nüfus dağılışı, müdafaa bakımından ehemmiyetle nazarı dikkate alınacak işlerdendir. Muvakkat dahi olsa, bir harpte yurdun bazı parçalarının düşman istilâsına düşmesi ihtimali nazarı itibara alınarak iktisadî merkezlerin yurd içinde müsavi surette tevziine, şehir ve köy ihtiyaçlarının müsavi nisbet-

lerde teminine çalışılmaktadır. İktisadî faaliyetler ve nüfus, memleket arazisine ne kadar muntazam tevzi edilmiş ise devletin harp emniyeti ve müdafaa kudreti de o kadar artmış olur.

3 - Hudutların şekli yalnız askerî müdafaa ve taarruz imkânlarına değil, ayni zamanda harp ekonomisi maksatları için ekonomik mıntakalardan ve tesislerden istifade şekillerine de müessir olur. Yeni uzun menzilli toplar uzak mesafeleri döğmek imkânına malik bulunduklarından ve motörlü kıtalarla tanklar baskın halinde taarruz etmekte olduklarından hükûmetler hudutlarında takriben 100 kilometre derinlikte bir sahayı ehemmiyetli ekonomik işlerden tecrid etmektedirler. Bu bakımdan iktisaden ehemmiyetli sanayi merkezleri imkân nisbetinde hudutlardan uzaklaştırılmakta ve içerlere alınmaktadır. Mamafih komşu milletlerle yapılacak ittifaklar ve anlaşmalarla buna lüzum da kalmıyabilir. Dost ve bitaraf devletler, korunma duvarı vazifesi de görebilirler. Fakat bir millet, her şeyden evvel kendi kudretine güvenmesi lâzım geldiğinden, mühim iktisadî merkezlerini bütün ihtimallere karşı hudutlara yakın mıntakalarda tutmaktan içtinap etmelidir. Sahillerini müdafaa edecek kuvvetli donanması olmıyan memleketler de aynı şekilde hareket etmek mecburiyetindedirler. Hava taarruzlarına gelince; bu tehlike bütün memleket sahası ve bilhassa iktisadî, siyasî ve kültürel merkezler için variddir. Tehlike-

nin artık hudutlarda temerküz etmeyip bütün memlekete şamil olması keyfiyeti, devleti, komşu devletlerin hâleti ruhiyelerine müessir olmıya, onları kendine kazanmaya, onlarla siyasî ve iktisadî anlaşmalar yapmıya sevkeder ve gelecek bir harpte bunların bitaraflıklarını temine çalışır. Gayri müsaid hudud şartlarına malik devletler, temin edecekleri dostluklar, hariçte matbuat sayesinde ve propaganda ile yapacakları tesirlerle hudud vaziyetinin kötülüğünden tevellüd edecek tehlikelerin şiddetini azaltabilirler. Bir memleketin dış politikada haiz olduğu şerefli mevkiin de müdafaa kuvvetini arttırmağa tesiri vardır.

4 - Müdafaada bir memleketin dahilî, siyasî vaziyeti, ehemmiyetli bir rol oynar. Yekpare bir millî irâdenin ve millî bir vahdetin mevcud olmaması, memleketin müdafaa kudretini her zaman azaltabilir. Taarruza, ancak istiklâl duygusu, millet ferdleri arasında sıkı birlik ve tek bir millî irâdeye bağlılık ve tek bir şef etrafında toplulukla karşı koymak ve yurdu ancak bu şekilde müdafaa etmek kabildir. Millet ferdlerinde bu millî birlik ve istiklâl imanının mevcud olabilmesi için milletin hakikaten böyle bir birlik ve istiklâl duygusile yetiştirilmiş olması ve ferdler arasında parçalılığa imkân bırakılmamış bulunması lâzımdır. Binaenaleyh sistemli bir tenvir ve irşad faaliyeti ile millî heyecan, devamlı olarak diri tutulmalıdır. Memlekette ekalliyetlerin ve çeşitli

ideolojileri temsil eden fırkaların mevcudiyeti ve mücadeleleri, sınıfî ve zümrevî menfaatlerin millet menfaatlerine tercih edilmesi, müdafaayı her zaman zayıflatacak âmillerdendir.

Kültür seviyesi, memleketin ekonomik müdafaasına doğrudan doğruya müessirdir. Yüksek bir kültür seviyesi, bir millete müşküllerden kurtulmak, noksanları ikmal etmek yollarını gösterir. Kültürce geri milletler, harp tehlikesine karşı yeni vasıtalardan kolaylıkla ve anlayışla istifade edemezler. Bir milletin teşkilâtçılık kudreti de kültür seviyesine tâbidir. Yeni harplerde kat'î netice, yalnız cephelerdeki stratejik ve taktik harekâtla değil, aynı zamanda bütün bir milletin, bütün bir ekonominin daima değişen harp ihtiyaçlarına intibakta göstereceği teşkitlâtçılık kabiliyetile elde edilir.

5 - Harp halinde orduların ve halkın iaşesini, endüstrinin ham maddesini kolaylıkla ve mebzulen temin edecek olan kaynakların başında memleket topraklarının verimliliği ve yer altı servetlerinin kudreti gelir. Memleket topraklarının ve yer altı servetlerinin verimliliği ne kadar yüksek ise, millî ekonominin harice olan bağlılığı da o kadar azalır ve binaenaleyh müdafaa kudreti de o nisbette artar.

6 - Evvelki bahisde de işaret ettiğimiz gibi yeni harpler malzeme harbi mahiyetini almış olduğundan, müdafaada bir memleketin endüstriyel kudre-

tinin rolü bilhassa pek büyüktür. Sinaî teknik, milleti ve orduyu teçhiz eden en mühim vasıtadır. Endüstrinin inkişaf seviyesi, topyekûn harpte müdafaa kuvvetlerinin taarruzu defetme, düşmana yüklenme kudretini tayin eder. Memleket, endüstrisi sayesinde yalnız orduların malzeme, mühimmat ihtiyacını temin etmekle kalmaz, ayni zamanda milletin mukavemet kudretini de arttırır. Endüstrisi sayesinde harice tâbi olmayan ve ihtiyaçlarının mühim bir kısmını erzats maddelerle temin edebilen bir memleket, düşmanın tazyikine kolaylıkla mukavemet eder. Bundan başka, imalâtı seri üzerine tertip edilmiş, mamûl tipleri yeknesaklaştırılmış, azaltılmış ve merkezî bir sevkü idareye tâbi kılınmış bir endüstrinin verimi, çeşitli mamûller üzerine çalışan küçük ve dağınık endüstriye kıyasen müdafaa bakımından daha yüksektir. Yine müdafaa bakımından endüstri cüzütamlarının muayyen mıntakalarda kesif bir halde bulunmaması da matlûptur. Bu kesafet, düşman taarruzlarının tesirini ehemmiyetli nisbetlerle arttırır.

7 - Ticaretin şekli ve inkişaf derecesi de müdafaa ekonomisinde ehemmiyetli bir mevki alır. Barış zamanında dış piyasalarla büyük ticarî muameleler yapan bir memleketin elinde daima ehemmiyetli miktarda yüksek bir ham madde, sınaî mamûl, gıda maddesi stoku bulunur. Bu stok esasen barış ekonomisi icabı memlekette mevcud olacağından müdafaa ekonomisi bakımından munzam stoklar tesisine lü-

zum hasıl olmaz. Munzam olarak vücude getirilecek stoklar, ekseriyetle devlete pahalıya mal olur ve bunların cirosu da güç olacağından ehemmiyetli sermaye tahsislerine yol açar. Bu itibarla stokların umumiyetle hususî teşebbüsler nezdinde bulundurulması devlet için daha kârlıdır. Bundan maada hususî teşebbüs, stoklarını daima devredip yenilediğinden, devlet, her zaman memlekette yeni ve işe yarar ham ve mamûl madde, iaşe levazımı bulmak imkânına malik olur.

Bir memleketin ticarî ve sınaî vaziyeti ne kadar münkeşif ise, diğer memleketlerle olan münasebetleri de harp ekonomisi bakımından o kadar sağlam ve emniyetlidir.

Başka memleketlerin rağbet ettiği ve aradığı maddeleri mebzulen ihraç eden bir millet, bu mümtaz vaziyetinden bir kuvvet ihtiyatı olarak istifade edebilir ve ihraç ettiği maddelere mukabil kendisinde bulunmıyan, yahut mikdarı az olan, yahut müdafaa bakımından hariçten getirilmesi icabeden maddeleri tedarik eder. Her hangi bir ihraç maddesinin inhisarını elinde tutan bir memleket, harpte bu kuvvetinden aktif olarak istifade edebilir.

Bir devletin emrinde bulunan münakalât cihazının da ehemmiyeti büyüktür. Kudretli bir ticaret filosu, topyekûn harbin en mühim kudret faktörlerinden bi-

ridir. İyi teçhiz edilmiş limanlar ve bu limanları istihsal ve istihlâk sahalarına sıkıca bağlıyan, memleketin her köşesini demir ağlarla ören demiryolları ve şoseler, iktisadî ve askerî harekâtı emniyet altına alan en mühim unsurlardır. Memleketin bu sahadaki noksanlarını azamî bir gayret ve ısrarla tamamlamak, müdafaanın muvaffakiyeti bakımından şarttır.

Münakalât şebekesinin ve cihazının tanziminde daima stratejik mülâhazalardan hareket olunur. Harpte bazı yurd parçalarının işgal edilmesi halinde münakalât sisteminin inkıtaa ve teşevvüşe uğramaması ihtimalleri göz önünde bulndurulur.

Münakalâtın yanında muhaberat işlerinin de ehemmiyetli bir rolü vardır. Muhaberat, yalnız devletin ve ordunun seri temasını temin etmeğe yaramakla kalmaz, ayni zamanda dahilde ve hariçte yapılacak propagandaya da hizmet eder.

8 - Devletin malî kudreti ne kadar yüksek ise müdafaa ekonomisi teşkilâtını o kadar süratle ve kolaylıkla realize etmek kabildir. Devletin kendi malî kudretinden başka milletin malî kudreti de burada rol oynar. Zengin bir millet, müdafaa ekonomisini fakir bir millete kıyasen daha kolaylıkla ve süratle tahakkuk ettirir.

9 - İntibak sür'ati ve iş başarma mahareti yüksek

bir ekonomi, harp halinde vaki olan teşevvüşleri sür'at ve kolaylıkla izale edebilir.

10 - Harp ve harbin doğurduğu gayri müsait şartlara tahammül eden, sebat gösteren milletlerin müdafaa kudretleri de yüksektir.

Ayrı ayrı ve kısaca zikrettiğimiz bu faktörlerin heyeti mecmuası, bir milletin umumî ekonomik müdafaa kudretini teşkil etmektedir. Bu faktörlerin bir kısmı, müdafaada ehemmiyetli bir mevki aldığından bunları ayrı ve etraflı olarak mütalâa icabeder. Bunlar memleketin hususî ekonomik müdafaa kudretini vücude getirirler. Hususî müdafaa kuvvetini memleketin sulh ve harp kudreti olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

3.— Memleketin hususî ekonomik müdafaa kudreti.

a — Memleketin sulh kudreti.

Bir memleketin barış zamanında hazırladığı ve harp ânında derhal seferber edebileceği tamamen askerî mahiyetteki teslihat, malzeme, vasıta ve imkânlarının heyeti mecmuası, o memleketin sulh kudretidir. Bunları şöyle tefrik edebiliriz:

a - Mevcutlar: Bunlar harp ânında derhal istimal edilebilecek maddeler ve vasıtalardır. Silâhlar, tanklar, melbusat, gazdan korunma vasıtaları ilh.. Ancak bunlardan bir kısmı ordular tarafından hazerde fîlen

istimal edilir. Bir kısmı da depolarda bulundurulur. Alâkadar askerî makamlar, bu madde ve vasıtaların evvelden hesap edilmiş mikdarlara göre depo edilmesini temin ederler. Harp ânında silâh altına alınacak esnan erbabının ihtiyaçları bu suretle evvelden hazırlanır. Silâhsız bir asker ne kadar âciz ise, cephanesiz bir silâhlı da o kadar âcizdir. Mahruk maddeleri olmıyan tanklar, motörlü vesait, yemsiz atlardan daha kıymetsizdir.

b - Tesisler: Bunlar, doğrudan doğruya harp ihtiyaçlarına yarıyacak sivil veya askerî mahiyetteki tesislerdir. Tayyare meydanları, kışlalar, istihkâmlar, münakalât yolları, enerji santralları ilh.. gibi. Sulh zamanında yapılacak bu gibi tesislerin yerlerini seçmekte ve mahiyetini tayinde müdafaa endişesinin hâkim olması şarttır. Mevcut tesislerin de imkân olduğu takdirde memleketin müdafaası kolay mahallerine nakli lâzım gelir.

b — Memleketin harp kudreti.

Ekonomik seferberliğin hedefi, memleketin harp kudretini (potenciel de guerre) yükseltmek ve takviye etmektir. Bir memleketin harp ihtiyaçlarını bilvasıta karşılıyacak ekonomik kaynaklarının heyeti mecmuasına harp kudreti denir. Harp kudretinin ana kaynakları şunlardır:

1 - İaşe kaynakları.
2 - Ham madde kaynakları.

3 - İstihsal kapasiteleri.
4 - İşçi mikdarları ve işçinin randımanı.

1 - İaşe kaynaklarının seferber edilmesinden maksat, bunları halkın iaşesini, en müşkül şartlar altında dahi temin edecek şekilde organize etmektir.

İaşe işlerinin organizasyonu, memleketlerin iktisadî kuruluşlarına göre şekil ve mahiyet değiştirir. Gıda maddelerini hariçten getiren bir endüstrici memleket, gıdasını kendi toprağından alan bir ziraatçi memlekete kıyasen, müdafaa bakımından gayri müsait vaziyettedir. Bir abluka, sanayici memleketi her zaman iaşesiz bırakabilir.

Bir memleketin müdafaa ekonomisi bakımından iaşe işlerini muhtelif şekillerde tanzim etmek kabildir. Bu tanzim ya merkeziyetçi yahut ademi merkeziyetçi bir usulle olabilir. Merkeziyetçi usulde bir merkezî devlet teşkilâtı, sulh zamanında halkın iaşe işlerini idare ve harp ânında da bunları harp ihtiyaçlarına göre tanzim eder. Ademi merkeziyetçi tarzda ziraat, meslekî ve ekonomik teşekküllerle o şekilde organize edilir ki, harp halinde halkın iaşesi bu teşekküller tarafından temin olunur. Ademi merkeziyetçi usulün faydası, devletin iaşe yükünü hafifletmesindedir. Bu iki usulü mezcetmek de kabildir. Merkezî devlet teşekkülü, meslekî ziraat teşekkülleriyle müştereken iaşe işlerini tanzim eder.

İaşe kaynaklarının seferberliğine mümkün olduğu ka-

dar erken başlanılmaktadır. Harpte veya harbin arifesinde iaşe işlerini ele almaktan hiç bir fayda elde edilemiyeceğini umumî harp tecrübeleri göstermiştir. İaşe seferberliği barış zamanında senelerce sürecek bir hazırlık ister. Böyle bir hazırlık için evvelemirde şümullü ve sistemli bir ziraî seferberlik plânına lüzum ve zaruret vardır.

Ziraî seferberlik plânının tanziminde memleketin iaşe vaziyeti esaslı surette tetkik edilir. Teknik, ekonomik ve sosyal bakımlardan memleketin umumî ziraat durumunun hakikî bir teşhisi yapılır, bunların müdafaaya derecei kifayetleri tesbit edilerek ana ve ihtiyat iaşe kaynakları tayin olunur.

Ziraî seferberliğin iş mevzuuna evvelâ, umumî iaşeyi tanzim, saniyen millî istihsali tezyid, salisen ziraî stokları tesbit ve tevzi işleri girmektedir ki, bunları kısaca şöyle hülâsa edebiliriz:

a - İaşenin esas kaynağı hiç şüphesiz millî istihsaldir. Yurd toprakları, halkın başta gelen gıda deposudur. Yurd istihsali kifayet etmediği takdirde yardıma ithalât koşar. Sanayici memleketler için iaşenin tamamen yurd istihsalile temini pek müşküldür. Mamafih bu memleketler, halkın fedakârlığı pahasına bu müşkülü imkân nisbetinde önlemeğe çalışmaktadırlar.

İaşe işlerinin tanziminde istihsal kadar istihlâk de

hesaba katılmaktadır. Müdafaa ekonomisinde istihsalin hacmini istihlâk tayin edeceğinden istihlâkin hem karakterini, hem mikdarını bilmek icabeder. İstihsalin ne mikdarının köyde zatî istihlâke tahsis olunduğu, ne mikdarının piyasaya arzedildiği bilinmelidir. Halkın istihlâk mikdarı tesbit edilirken hayvanların yem ihtiyacı da hesaba katılır. Hayvan hem mahsul verir, hem de mahsul istihlâk eder. Hayvanı da doyurmak lâzımdır. Köylü yem bulamayınca hayvanını derhal kasaplık olarak elinden çıkarır. Halbuki hayvandan yalnız mahsul için değil, ayni zamanda iş kuvveti olarak da istifade edildiğini söylemeğe hacet yoktur. Binaenaleyh iaşe plânında insanların ihtiyacı kadar hayvanların yemi de yer alır.

İaşede millî istihsalin mütemmimi ithalâttır, dedik. Bir çok memleketler, gıda maddelerinin memleket dahilinde istihsaline ehemmiyet vermekle beraber, lüks olanlar müstesna, gıda maddeleri ithalâtını tahdid etmemektedirler. Bu tedbir halkın iaşesinde bir kolaylık ve ferahlık âmili telâkki olunmaktadır.

Birinci umumî harbin tecrübeleri göstermiştir ki, harp esnasında işçi fıkdanından ve ziraat mıntakalarının düşman işgali altına girmesinden, ziraî istihsal ehemmiyetli nisbetlerde düşmektedir. Bu ihtimalleri nazarı itibara alan devletler, gıda maddeleri ithalâtını, bu maddelerin cinslerini ve menşelerini tesbit ederek bir gıda maddeleri ithalâtı plânı hazırla-

makta ve bu suretle harp ihtimalinde ve harbin muhtemel teşevvüşlerine karşı tedbirli bulunmak için hangi memleketlerden ne mikdarlarda ve ne cins gı da maddesi tedarik edebileceklerini evvelden tayin etmektedirler.

b - Ziraî seferberlik harice karşı dış ticaret politikası, dahile karşı da toprak siyasetiyle takviye olunmaktadır.

Ticaret politikası, aktedilecek ticarî muahedeler, anlaşmalarla memleketin gıda maddesi ihtiyacını ithalât yolundan emniyet altına almak imkânlarını temin eder.

Toprak siyasetinin biri sosyal, diğeri ekonomik iki hedefi olabilir. Sosyal hedefi, köylüyü toprak, mülk sahibi yapmak suretiyle toprağına bağlamaktır. Bilhassa geniş sosyal tecrübeler yapan memleketlerin hududunda bulunan köylünün toprak sahibi, mülk sahibi yapılması, büyük mülkiyetin küçük köylüye tevzii, mühim bir içtimaî mukavemet âmili olur. Toprağına bağlı köylünün yurt müdafaasında manevî hazırlığı topraksıza kıyasen daha yüksektir. İktisadî hedef, küçük köylünün istihsal kudretini arttırmaktır. Küçük köylü, ailesi efradile beraber mühim bir zatî istihlâk ünitesi olduğundan harp halinde istihsalinin mühim bir kısmını kendi istihlâk eder. Piyasaya az mal arzeder. Küçük köylünün istihsal kudreti tezyid edildiği takdirde piyasaya mal arzetme

imkânları da yükselir. Bunun için de köylünün kredi ihtiyacını karşılamak, mahsulüne müşteri bularak kazanç şanslarını yükseltmek lâzımdır.

Toprak siyaseti, ayni zamanda millî ziraî istihsalin sevkü idaresini de üzerine almaktadır. Toprağın verimliliğini arttırmak, mahsulün satış imkânlarını yükseltmek, köylü lehine bir fiat siyaseti takip etmek, ziraate salih boş araziyi işlemek, araziyi ıslah etmek ilh.. gibi işler istihsalin sevkü idaresi tedbirleri meyanında zikrolunabilir.

c - Ziraî seferberliğin başarmak mecburiyetinde bulunduğu üçüncü vazife, ziraî stokların tesbit ve tevziidir. Ziraî mahsul (gerek hayvanî, gerek nebatî) istihsal edildikten sonra istihlâk ânına kadar depolarda, silolarda muhafaza olunur. Bu muhafaza işi, istihsal sezonunda fiatlarda vaki olan sukutları önleyebilir ve köylüye kazançlı bir fiat da temin eder. Bizde buğday siyasetinin verimli neticeleri meydandadır. Fakat bu işler için yine geniş bir tesis faaliyetine lüzum vardır. Memleketin esaslı istihsal ve istihlâk mıntakalarında barış ihtiyacından fazla depolar, silolar, tebridhaneler ilh.. tesis olunur. Bu tesisler, mahsulün tevziini temin edeceği gibi, stoklar bulundurulmasına da yarar. Hükûmet, köylüye, sanayii ziraiye müteşebbislerine, değirmencilere, konserve fabrikatörlerine anbarlarında, depolarında asgarî bir stok bulundurmak mecburiyetini tahmil eder.

2 - Endüstri ham maddelerinin ehemmiyeti modern

harplerde ölçülemiyecek derecede artmış bulunmaktadır. Bu itibarla müdafaa ekonomisinde endüstrinin ham madde ihtiyacını temin işi ehemmiyetli bir yer almaktadır. Ham maddesini dahilden tedarik eden memleketler harpte, ham maddeden harice tâbi memleketlere kıyasen daha çok müsait vaziyette bulunurlar.

Ekonomilerini müdafaa maksatlarına göre tensik eden sanayici memleketler içinde ham madde bakımından mümtaz bir mevkie malik olanlar pek azdır. Yalnız Birleşik Cümhuriyetler ve Sovyetler hudutsuz derecede zengin iaşe ve ham madde kaynaklarına maliktirler. Bunlar mahdut maddelere olan ihtiyaçlarını ithal etmek suretiyle temin etmektedirler. Meselâ kauçuk, Volfram cevheri, nikel gibi. Bu iki memlekete mukabil Almanya, Fransa, İtalya ve Büyük Britanya gibi sanayici memleketlerin ham madde ve gıda maddeleri bilânçosunda büyük açıklar mevcuttur. İngiltere, bütün imparatorluk hesaba katıldığı takdirde vaziyetini esaslı surette düzeltmektedir.

Aşağıdaki tabloda, belli başlı memleketler arasında ham madde kaynaklarının sureti tevzii görülmektedir:

Memleketler		Senevî istihlâk edilen ham madde (Milyon RM)	Yerli millî ham-madde istihsalinin millî ihtiyaca nazaran yüzde hissesi
Sovyetler	(1931-32)	5.854	111
Birleşik Devlet.	(1925-29)	48.623	105
Almanya	(1925-29)	8.449	78
İngiltere	(1925-29)	9.604	67
Fransa	(1925-29)	7.377	63
Japonya	(1925-29)	3.279	40
İtalya	(1925-29)	1.855	27

Ham madde ihtiyacını aktedilecek ittifaklarla, müttefik devletlerden temin etmek şekli de bir siyaset olarak tatbik edilmektedir. Son zamanlarda sentetik ham maddelerle harice olan ham madde bağlılığının önüne geçilmeğe çalışılmaktadır. Meselâ Almanya'daki sun'î kauçuk, sun'î yün, sentetik benzin ilh.. istihsalâtı gibi. Bundan başka, memleket dahilinde eski madenlerin toplanması, bazı ham maddelerin ihracının men'i ilh.. gibi tedbirler de zikrolunabilir.

Ham madde kaynaklarını mobilize etmek için evvelâ memleket ham madde servetini esaslı surette tetkik etmek ve ondan sonra bir ham madde plânı hazırlamak lâzımdır.

Müdafaa bakımından ham maddelerin cins ve miktarından başka bulundukları yerler de mühimdir.

(*) Parantez içindeki rakamlar, ihsaî rakamların tesbit edildiği seneleri göstermektedir.

Bilhassa madenî ham maddelerin mahallî bağlılıkları, askerî harekâtta nazarı itibara alınmaktadır. Bu mıntakaları elde bulundurmak endişesi müdafaanın serbestii hareketini tahdid eder. Hudutlara yakın ve tehlikeye maruz madenleri barış zamanında azamî derecede istismar etmek, iç mıntakalardakileri ise rezerv olarak korumak, israf etmemek lâzımdır. Tehlikeli hudut mıntakalarında bulunup harp ekonomisi bakımından ehemmiyetli olan madenlerden sulh zamanında memleketin iç mıntakalarında büyük stoklar vücude getirilmektedir. İthal edilen ham maddeler de ayni şekilde stok edilmektedir.

Ham madde plânında memlekette mebzulen mevcut ham maddelerle nâdir bulunan ham maddelerin istihlâk mikdarları ve şekilleri tesbit olunmaktadır. Nâdir bulunan ham maddelerin tasarrufuna itina olunmakta, bunların sulh zamanında istihlâk olunmıyarak ithali tercih edilmektedir. Ancak harpte ve zaruret halinde bu ihtiyatlara müracaat olunmaktadır. Mebzulen bulunan ham maddelerin ihracı teşvik edilerek mukabilinde mebzul mikdarda gıda maddesi ve memlekette az mikdarda bulunan ham maddeler ithal edilmektedir. Bu nevi bir mübadeleyi sulh zamanında uzun müddetli ticarî anlaşmalarla emniyete almak lâzımdır.

Memleketin ham madde ihtiyatını yükseltmesi bakımından barış zamanında halkın geniş mikyasta madenî eşya ve levazım kullanmasını teşvik etmek fay-

dalı görülmektedir. Meselâ bakırdan, nikelden kap kacak, ev damlarında bakir, kurşun istimali gibi. Harpte ihtiyaç halinde bunların mobilize edilmesi nisbeten kolaydır.

Memlekette maden arama işleriyle meşgul müessese-lerin faaliyetini hükûmet munzam tahsisatla teşvik ve tevsi eder. Bundan maada mevcut ham maddelerin yeni istifade imkânları aranır.

Ham madde seferberliğinde geniş bir tasarruf mücadelesine de lüzum vardır. Eski madenlerin ve döküntülerin istimali sayesinde yerli ham madde istihlâkini tahdit kabildir. Müdafaa bakımından ehemmiyetli ham maddeler yerine başka ham maddeler kullanmak, harp endüstrisinin kullanacağı ve kullanmakta olduğu maddelerin sivil endüstride istimalini asgarî bir hadde indirmek lâzımdır. Tasarruf mücadelesi için her ham maddeye mahsus bir istihlâk plânı tanzim edilmelidir. Harp tekniği ve harp ihtiyaçları devamlı surette değiştiğinden bütün bu plânlarda yeni doğacak ihtiyaçlar için daima muhtemel bir ihtiyaç payı ayırmak lâzımdır. Ham madde ithal edilen memleketlerle olan ticarî münasebetlerin plânlaştırılmasına da lüzum vardır. Hangi memleketlerden hangi maddelerin, hangi şartlarla ithal edildiği, bir memleketten doğrudan doğruya ithal imkânı olmadığı takdirde bir başka memleket üzerinden ithalâta imkân olup olmadığı, hariçten getirilen maddelere mukabil memleketten nelerin ihraç olunabilece-

ği, bu münasebetlerde döviz tasarrufu imkânlarının neler olduğu ilh.. gibi meseleler tesbit olunmalıdır.

Müdafaa bakımından ehemmiyetli olan ham madde isthsalinin satış muamelelerinin, fiat hareketlerinin, maden mıntakalarının sıkı bir kontrol altına alınmasının ve bu işlerin devlet eliyle sevkü idaresinin temini lâzımdır.

3 - Dedik ki, modern harp, malzeme harbidir. Malzeme harbini de fabrikalar yapar. Binaenaleyh endüstrisi olan memleketin harp kudreti de yüksektir. Ziraatçi bir memleket bu kudretten mahrum kalmaya mahkûmdur. Kendisine silâh satan memleketleri bir gün düşman safında görebilir. Bu memleketler kendisini silâhsız bırakabilirler. Silâhlanmasına engel olacak müşküller çıkarabilirler. Bu itibarla endüstri, milletler arasında şerefli bir yer almanın ilk ve yegâne şartıdır diyebiliriz.

Modern harpte imtiyazlı bir mevkii olanlar hiç şüphesiz eski endüstri memleketleridir. Bu memleketler sivil endüstride olduğu gibi askerî endüstride de mümtaz bir yer işgal etmektedirler.

Silâh endüstrisinin mevcudiyetinin en mühim şartlarından birini istihsal maddeleri endüstrisi (yüksek ocaklar, makine endüstrisi ilh.. gibi) teşkil eder. Eski endüstrici memleketler, bugün istihsal maddeleri sanayilerini, ayni zamanda harp endüstrisi haline ge-

tirmişlerdir. Yeni sanayileşen memleketlerin, küçük dahi olsa, bir istihsal maddeleri endüstrisi «nüvesine» malik bulunmaları millî müdafaa bakımından şarttır. Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları bizde bu yolda atılmış esaslı adımdır. Sovyetler, sivil halkın büyük sıkıntı ve yoksulluğu pahasına harp endüstrisi ihtiyaçlarını da karşılıyacak olan bir istihsal maddeleri endüstrisi kurmuş bulunmaktadır.

Endüstriyel seferberliğin gayesi, bir taraftan mevcut endüstriyi harp ihtiyaçlarına göre yeni bir organizasyona tâbi tutmak, diğer taraftan memleketin noksan endüstri şubelerini ya devlet yahut hususî teşebbüs eliyle yahut her ikisinin müşterek çalışmasiyle tesisini temin etmek, bir üçüncü taraftan da sınaî iş yerlerini hava hücumlarına ve sınaî casusluklara karşı korumaktır.

Eski harplerde ordulaın malzeme ihtiyacı sulh zamanında tesis edilen stoklarla temin olunurdu. Fakat bugünkü harplerde hesapsız malzeme sarfiyatı, evvelâ bu nevi stokları bir hamlede eritmekte, saniyen her gün silâhlarda ve malzemede yapılan teknik yenilikler, yeni icadlar, malzemenin mütemadiyen yenilenmesini icabettirmektedir. Bu itibarla endüstri, devamlı surette malzeme imal etmek, teknik terakkiyata göre mütemadiyen yeni malzeme yetiştirmek mecburiyetindedir. Devletin silâh endüstrisi tek başına harbin muazzam taleplerini karşılıyacak kudrette değildir. Bunun için müdafaa ekonomisinde hususî

endüstriye de büyük vazifeler düşmektedir. Devlet, hususî endüstrinin bu sahadaki kapasitesini yükseltecek tedbirler almaktadır.

Bir ziraî seferberlik, bir ham madde seferberliği plânı gibi bir de sınaî seferberlik plânı ihzar edilmektedir. Bu plânı hazırlamak için evvelâ memleketin endüstriyel kuruluşu ve imkânları esaslı surette tetkik olunmaktadır.

Endüstriyel seferberlikte a- Harp bakımından ehemmiyetli, b- harp ihtiyaçları için tadil edilecek, c- müdafaada rolü olmıyan, d- harp maksatlarına bilvasıta yarıyacak, e- memlekette mevcut olmayıp yeniden tesisi müdafaa bakımından lüzumlu endüstri işletmeleri ayrı ayrı tesbit olunur. Bu tesbitten sonra, memleket mıntakalara ayrılır ve sınaî seferberlik bu mıntakaların hususiyetlerine göre tatbik edilir.

Sulh zamanında «çekirdek işletmeler» tesis olunarak bunların hazerde teslihat için çalışmaları ve seferde tevsi edilecek olan silâh imalâtının merkezleri haline getirilmeleri lâzımdır. Sivil halkın ihtiyaçlarını karşılayan endüstri şubeleri, daha sulh zamanında harp ihtiyaçları için hazırlanmaktadır. Bunlara, alıştırmak maksadiyle harp malzemesi siparişleri verilir, harp malzemesi imaline lüzumlu makineler tedarik ettirilerek hazırlıkları temin olunur. Bundan başka mevcut endüstrinin yanına harp ânında istifade edilecek işletmeler ilâve olunur.

Kolaylık olmak maksadiyle fabrikalar imalâtında tiplerin azaltılmasına çalışılmaktadır. Az tip üzerine çalışan fabrikaların harp ihtiyaçlarına sür'atle intibak edecekleri aşikârdır

Hava hücumlarına ve gaza karşı sınaî iş yerlerinde tertibat alınır. Sığınaklar vücude getirilir, iş yerlerini mahallî şartlara göre tayyarelere karşı setredecek tertibat alınır.

Sınaî casusluklara karşı iş yerlerinde esaslı tertibat almak, sıkı kontrol vazetmek icabeder. Sınaî casusluğun iki hedefi olabilir: Ya endüstri işletmelerindeki yeni teknik tatbikatı, yeni silâhları, yahut memleketin mühim endüstri cüzütamlarının harp kudretini yabancı memleketlere ihbar etmek ve satmaktır. Çalışanlar arasından seçilecek emin kimselerden her işletmede gizli bir «emniyet nüvesi» vücude getirilir. Bu nüveler millî emniyetin gözü ve kulağı mesabesindedir. Casusluk memleketin müdafaa kudretini kırmağa matuf teşebbüslerdir. Bütün memlekette, bütün iş yerlerinde azamî derecede uyanık bulunmak lâzımdır.

4 - Yukarıda ayrı ayrı temas ettiğimiz işlerin icrasında yegâne âmil insandır. İnsanı organize etmeden bu işlerin başarılamıyacağı aşikârdır. Harp ilânında, eli silâh tutan millet fertleri askerî vazifelerine koşacaklarından, iş yerleri boşalacaktır. Binaenaleyh sulh zamanında hazırlanacak bir «efrad plâ-

nı» ile müdafaa bakımından ehemmiyetli iş yerlerinin insan ihtiyacı tesbit olunur ve buralarda çalışacak elemanlar tecil edilir. Bunun için evvelemirde «seferberlik derinliği», yani hazerde silâh altında bulunan efradın mikdarı, kıtalar ihtiyacının muhtemel tezayüdü karşısındaki yeni ihtiyacın mikdarı tesbit edilir. Bu tedbirleri alabilmek için harp edecek veya harp eden efrad mikdariyle seferber edilmiş veya edilecek amelenin mikdarını bilmek lâzımdır. Bilhassa kalifiye amelenin tecili işlerine önceden başlanmaktadır. İşçi rezervi olarak kadınlardan ve çocuklardan istifade edilmektedir.

Bazı meleketler, askerlik hizmetinin mütemmimi olmak üzere bütün milletin bir umumî iş mükellefiyetine tâbi tutulmasını usul ittihaz etmişlerdir. Bu sayede memleketin hem iktisadî, hem askerî bakımdan ehemmiyetli olan yolları yapılmakta, noksanları ikmal edilmekte, memlekette daha bu gibi değerli âmme işleri başarılmaktadır.

Bir memleketin harp kudretini teşkil eden anasırın yanında bunların mütemmimi olan bir takım unsurlar daha vardır ki, bunlar memleketin münakalâtı, ticareti ve malî kaynaklarıdır.

1 - Münakalâtın iktisadî bir seferberliğe tâbi tutulması için şu iki esaslı vazifeyi başarmak lâzımdır: a- Memleketteki münakalât vasıtaları mevcudunu tesbit ve bunlardan iktisadî bir şekilde istifade im-

kânlarını temin etmek, b- Münakalât yollarının devamlı surette hüsnü muhafazasına dikkat etmek, noksan olan askerî ve iktisadî yolları tamamlamak, yenilerini yapmak.

Münakalât yolları ve vasıtaları topyekûn harpte yalnız müdafaa kuvvetlerine değil, ayni zamanda ekonomiye de hizmet edeceğinden memleket yol şebekesiyle münakalât vasıtalarının, barış ekonomisi ihtiyaçlarının fevkinde ve zengin olması şarttır.

Müdafaa ekonomisi bakımından memlekette mevcut münakalât vasıtalarının ve bunlara ait yedek aksamın ayni tipte olması bilhassa ehemmiyeti haizdir. Bu vasıtaların ve yedeklerinin pek çeşitli olmasının harp halinde bunların teminini pek güçleştireceği aşikârdır. Bundan başka demiryollarının, diğer münakalât müesseselerinin mebzul mikdarda ihtiyat cer vasıtası ve müteharrik malzeme, mahrukat ve daha bunlara benzer ihtiyatlar bulundurması elzemdir.

Müdafaa ekonomisi bakımından muhaberat işlerinin de seferber edilmesi icabetmektdeir. Bilhassa telefon, posta, telgraf, radyo mükâleme ve muhaberelerinin düşman propagandasına ve casusluğa âlet olmaması hususunda sıkı tedbirler alınmakta, sıkı kontrol usulleri vazedilmektedir. Muhabere vasıta ve yollarındaki teknik ârızaları yahut kasdî ârızaları önlemek için tedbirler almağa, ihtiyat malzeme ve vesait bulundurmağa lüzum vardır.

2 - Harplerde teşevvüşlere uğramasından içtinap edilemiyecek olan ticarî faaliyetlerin sıkı bir devlet kontrolu altında bulunması icabetmektedir. Ticaretin müdafaa maksatlarına göre sevk ve idaresi müdafaa ekonomisinin en mühim faaliyet mevzularından birini teşkil eder. Ticaretin sevk ve idaresinden gaye, gerek müdafaa ekonomisinde, gerekse harp esnasında bir taraftan müdafaa ve harp ihtiyaçlariyle istihsalin, diğer taraftan sivil halk ihtiyaciyle millî istihsalin muvazenesizliklerine ve bu muvazenesizliklerden mütevellit fiat tereffülerine, gayri meşru muamelelere, ihtikâra mâni olmak kısaca memlekette malların müdafaa prensiplerine uygun bir tevziini temin etmektir. Böyle bir sevk ve idare için istihsal ve istihlâkin hacmini tesbit etmek, muvazenesizlikleri ihdas edecek hâdiselere karşı kanunî ve iktisadî tedbirler almak, müstahsilden müstehlike kadar malların takip ettiği safhaları kontrol etmek, bu münasebetleri bir teşkilâta bağlamak, sıkı bir maliyet ve satış fiatı kontrolu yapmak, lüzumunda bazı maddelerin istihlâkini yahut ihracını yahut ithalini tahdid etmek ilh.. gibi tedbirler ittihaz olunur.

3 - Malî seferberliğin iki hedefi vardır: Biri harpte harekâtı finanse etmek, diğeri de müdafaa ekonomisinnin icabettirdiği yeni teşkilâtı vücude getirmek ve idame etmek için yeni malî kaynaklar bulmak yahut mevcudların kudretini yükseltmektir.

Bu malî kaynaklar umumiyetle vergi kaynaklarının

kudretine tâbi bulunmaktadır. Müdafaa ekonomisinin icabettirdiği büyük işleri başarmak için barış ekonomisi ihtiyaçlarına göre ayârlanmış olan vergi kaynaklarının kâfi gelmiyeceği aşikârdır. Yeni ihtiyaçları tatmin etmek yolu olmak üzere vergi mükellefiyetini arttırmak halkın piyasaya karşı olan alım kabiliyetini tenkis edeceğinden müdafaa ekonomisi için başka kaynaklar bulmak icabetmektedir. Memlekette müstehlik olmıyan, fakat istihsali takviye eden bir munzam kredi siyasetinin takibi, vergi yükünü hafifletmek suretile alım kabiliyeti darlığına mani olduğu gibi, büyük tesislere ve işlere müşkülâtsız kredi bulmak imkânlarını da temin eder.

Müdafaa ekonomisinin kısaca temas ettiğimiz belli başlı problemlerinden anlaşılıyor ki, bir milletin iktisadî kudreti bir harp vasıtası olduğu gibi ekonomik mukavemetinin de temelidir. Ekonomik kudret milletin her ferdinde kendi kuvvetine karşı itimat ve imkân yaratır. Milletin düşman propaganda vasıtaları ile demoralize edilmesine ve muhtemel bir hasmın her hangi bir sebeble derhal harbe müracaat etmesine, saldırmasına mani olur. Bir milletin en emin sulh vasıtası daima kendi kuvvetidir. Yalnız bu kuvvet, dostlukların kıymetini arttırır ve milletin haklı tedbirlerini takviye eder ve komşularının harpcuyane emellerine sed çeker.

III.

MÜDAFAA EKONOMİSİ TEŞKİLÂTI PROBLEMLERİ.

III — MÜDAFAA EKONOMİSİ TEŞKİLÂTI PROBLEMLERİ.

Memleketin sulh ekonomisini müdafaa ekonomisi hattına ifrağ etmek, işi, başlı başına hususî bir teşkilâtın mevcudiyetini icabettirecek bir faaliyettir. Bu teşkilâttan, devlet bütün ekonomiyi otoriter müdahalesi altında topyekûn kavradığı takdirde müsbet semereler almak kabildir. Bundan başka, müdafaa ekonomisini organize etmek işi, bir ihtisas ve bilgi işidir. Ekonomi pek hassas bir uzviyet olduğundan, bünyesine uymıyan aykırı müdahalelerden pek çabuk müteessir olur ve bu müdahaleler ferdlerin teşebbüs heyecanlarını körletecek muvazenesizliklere de yol açar. Binaenaleyh ekonominin müdafaa maksatlarına göre teşkilâtlandırılması, bir plâna raptedilmesi için, işin mütehassıs ellere tevdii şarttır. Müdafaa ekonomisi teşkilâtında mütehassıs eller ekonominin kanunlarına vakıf iktisatçılar ve müdafaa işlerinin ehli olan askerlerdir. Binaenaleyh müdafaa ekonomisinin sevkü idaresi bu iki mütehassıs zümrenin müşterek çalışması ve birbirlerini tamamlamasile kabildir.

Devletin müdafaa ekonomisinde sınaî iş yerlerinin ve bilhassa müdafaa ile alâkadar sanayi işletmelerinin sevkü idaresi ve kontrolü hakkında aldığı tedbirler çeşitlidir. Bunları müdafaa ekonomisindeki ehem-

miyetlerine binaen hususî bir kısımda mütalâa etmeği faideli gördük. Ekonomik seferberlikte endüstrinin devlet tarafından kontrolu şekilleri şunlardır:

a - Siyasî kontrol.
b - İktisadî kontrol.
c - Teknik kontrol.
d - Askerî kontrol.
e - Devletleştirme.

a - Siyasî kontrolun hedefi, müdafaa bakımından ehemmiyetli sınaî iş şubelerini düşman devletlerin menfî tesir ve nüfuzundan masun tutmaktır. Bu menfî tesirler, ya iş şubelerine iştirak eden ecnebî sermayelerden ve bunların mümessillerinden, yahut bu iş şubelerinde mütehassıs, işçi ilh. şeklinde çalışan eşhastan gelebilir. Millî sınaî iş şubelerine ecnebî sermayesinin iştiraki muayyen kayıt ve şartlar altında olmak üzere dost ve müttefik memleketler için caiz olabilir. Fakat doğrudan doğruya teslihat işlerini alâkadar eden ekonomi şubelerine ecnebilerin iştiraki daima câlibi şüphedir. Bu nevi ekonomi şubelerinin idarî ve ticarî teşkilâtından ecnebileri tamamen uzaklaştırmak, ecnebilerin sermaye iştiraklerini tasfiye etmek, millî emniyet bakımından şarttır. Müdafaa ve teslihata aid iş şubelerinde çalışan ecnebî amele hakkında sıkı tedbirlere ihtiyaç görülmektedir. Gizli tutulması icabeden işlerin ecnebî amele tarafından mensub oldukları memleketlerin hükûmetlerine ihbar edileceğini daima göz önünde bulundurmak lâzımdır.

Bundan başka siyasî kontrolün diğer bir hedefi de müdafaa bakımından mühim iş yerlerinde çalışanların siyasî kanaatlerinin iş üzerine müessir olmasına mani olmaktır. Siyasî kanaatlerin grevlere, sabotajlara, işlerin gizli tahribine daima imkân vereceğini hesaba katmak lâzımdır. Bu itibarla müdafaa bakımından mühim olan iş yerlerinde çalışanların militarize edilmesi yani askerî kayıt ve şartlar altına alınması şekli tatbik olunmaktadır.

b - İktisadî kontrol : Liberal rejimli devletlerde hususî harp endüstrisinin, müdafaa ile alâkadar ekonomi teşebbüslerinin, âcil müdafaa ihtiyaçlarından istifade etmek maksadiyle vücude getirdikleri inhisarcı hareketler bilhassa dikkate şayandır. Bu memleketlerde müteşebbisler faaliyetlerinde tam bir serbestiye malik bulunduklarından kâr endişesini müdafaa endişesinin fevkinde tutarlar. Liberal rejimli memleketlerde devlet, iktisadî kontrolle, hususî teşebbüslerin inhisarcı temayüllerine, fiat diktatörlüklerine mani olmağa çalışır. Hükûmet, bu nevi istihsal inhisarlarına mukabil, istihlâk inhisar teşekkülleri vücude getirerek ihtiyacı olan malzemeyi bizzat kendisi ve muayyen fiat şartlarına göre mübayaa eder. Hususî teşebbüslerin inhisarcılıklarına mâni olmak için bu teşebbüslere iştirak etmek, bunları finanse etmek yollarile bunları kendine raptetmek usulünü de tatbik etmektedir.

İktisadî kontrolün, dar manasında alırsak, asıl he-

defi, piyasada gayri tabiî fiat tereffülerini önlemek ve bunları kontrol etmektir. Fakat bu kontrol birinci umumî harpte olduğu gibi fiat tesbiti değil, bilâkis, maliyet kontrolü şeklindedir. Fakat maliyet meselesinde bir noktanın da nazarı dikkate alınması icabeder. İşletmeleri müdafaa ihtiyaçlarına göre tadil işinin istilzam edeceği masarif, mamulün maliyetini yükseltir. Bu itibarla fiat kontrolünde bu cihetin de nazarı dikkate alınması lâzım gelmektedir. Maliyet ve fiat kontrolünün merkezî bir teşkilât tarafından kontrol edilmesi kâfi değildir. Bu kontrolün işletmeler dahilinde, her işletmenin vaziyetine göre cereyan etmesi lâzımdır.

İktisadî kontrolün ne şekilde yapıldığına dair ecnebî memleketlerden bir çok misaller vermek kabildir. Meselâ İngiltere'de Hava Nezaretinde bir maliyet kontrol dairesi teşkil olunmuştur. İşletmelerin satış ve maliyet fiatlarını kontrol eden bu daire, mukavelelere dercedilen bir kayda istinaden, fiat üzerinde bir mutabakat hasıl olmadığı takdirde fiat tesbitini malın teslimi ânına tâlik etmektedir. Malın tesellümünde daire, firmanın defterlerini kontrol etmek suretile hakikî fiatı bulmakta ve malın bedelini bu fiat üzerinden tediye ettirmektedir. Sipariş alan müessese malı teslim edinceye kadar çalışabilmek için avans almakta ve bilâhare bu avans mahsub edilmektedir. Kontrol dairesinde bir mütehassıs hey'et ihtilâfları tetkik eder. Birleşik Cümhuriyetlerde de bir fiat kontrol komisyonu teşkil edilmiştir. Bu ko-

misyon ancak rapor verir, fakat fiat tayinine müdahale etmez. Resmî makamlar, komisyonun verdiği raporlara istinaden fiatlar üzerinde müessir olacak tedbirler alırlar. Gerek İngiltere'de gerek Amerikadaki usul liberal rejimlere hâs bir tarzdır. Devletin müdahalesini asgarî hadde indirmektir.

c - Teknik kontrolün hedefi, müdafaa bakımından ehemmiyetli iş yerlerinin teknik mürakabesidir. Bundan maksad, evvelâ sulh zamanında işletmelerin kapasitesini yükseltecek tesisat yapmak saniyen harp zamanında da istihsali arttırmaktır. Salisen müdafaa bakımından ehemmiyeti haiz malzemenin kalitesini yeknesaklaştırmak ve yükseltmektir.

Harp malzemesi müteaddid işletmeler tarafından imal edilmekte olduğundan aynı cins malzeme arasında fark bulunmamasına dikkat etmek lâzımgelmektedir. Bunun için işletmelerin imalâtının yeknesak olması hususunun kontrolünü, teknik kontrol temin eder. Bu kontrol umumiyetle mahallinde icra olunur. Teknik noksanları olan harp malzemesinden doğacak mahzurları söylemeğe hacet yoktur. Teknik kontrol aynı zamanda endüstrinin seferber edilmesi hususunda lüzumlu olan plânları da ihzar eder.

d - Askerî kontrol: Bundan maksat; müdafaa bakımından ehemmiyetli sınaî iş şubelerini düşman taarruzundan masun bulundurmaktır. Bilhassa tayyare hücumlarına karşı iş şubelerinin korunması, bu

kontrolün en mühim kısmını teşkil eder. Müdafaa bakımından ehemmiyetli olan iş şubelerinin ve iskân mahallerinin bombardımanla tahribi mütearrızın ilk hedefini teşkil eder. Bu gibi mahallerin korunması için tedbirler alınmakla kalınmaz, aynı zamanda manevralarda korunma tecrübelerile müdafaa mehareti arttırılır. Ancak bu gibi tedbirlerin işletmelerde işlerin sekteye uğratılmadan tatbiki gerektir.

e - Devletleştirme : Bu vâdide entegral bir devletleştirme tatbik eden memleket Sovyetlerdir. Sovyetlerde millî müdafaa bakımından ehemmiyeti haiz olan bütün sınaî iş şubeleri, diğer ekonomi branşları gibi tamamen devletin sevk ve idaresine tevdi olunmuştur. Bu nevi devletleştirme, topyekûn tabiyenin getireceği faideleri vâsi bir bürokrasi teşkilâtile ifna etmektedir. Sovyetlerden maada Fransa, harp endüstrisinin en mühim kısımlarını «nasyonalize» etmiş bulunmaktadır. Fakat Almanya, İngiltere ve Birleşik Cümhuriyetlerde, hususî teşebbüsün, insiyatifini kırmamak maksadile Devlet, bu nevi endüstriyi doğrudan doğruya eline almaktan imtina etmiştir. Bu memleketlerde ancak muhtelif şekillerde kontrollar tatbik olunmaktadır. Bundan başka, askerî makamlar, sulh zamanında harbe müteallik işlerin teferruatına kadar tesbitini kasden ihmal etmektedirler. Çünkü daima değişen harp tecrübeleri, müdafaada da devamlı değişmeleri icabettirmektedir. Bunun için hazerde müdafaa teşkilâtının bir nüvesinin ku-

rulmasını ve bunun ileride seferde doğacak ihtiyaçlara ve tahavvül eden tecrübelere göre tadilini tercih etmektedirler.

Türkiye devletleştirme bakımından müsait bir vaziyettedir. Devletin kurduğu endüstri şubeleri, icabında müdafaa maksadları için kullanılabilir. Bundan başka, deniz, kara ve hava münakalâtı, postalar, bankalar, devletin elinde bulunmaktadır. Bunları hususî teşebbüse dayanan millî ekonomilere kıyasen harp ihtiyaçlarına göre tensik, şüphesiz daha kolaydır. Bu itibarla bizde devletçiliğin iktisadî rolünden başka müdafaa vasıtası olmak vasfı bilhassa dikkate şayandır.

IV.

BAŞLICA MEMLEKETLERİN MÜDAFAA EKONOMİSİ TEŞKİLÂTI.

IV — BAŞLICA MEMLEKETLERİN MÜDAFAA EKONOMİSİ TEŞKİLÂTI.

Barış ekonomilerini müdafaa ekonomisi şekline ifrağ teşebbüsleri umumî harbin âkabinde başlar. Bu vâdide ilk adımı Amerika Birleşik Cümhuriyetleri atmıştır. 1920 yılında hususî bir «yurd müdafaası» kanunile millî ekonominin sulh zamanında harp ve müdafaa maksatlarına göre hazırlanmasını temin edecek teşkilât vücude getirildi. Bir «Seferberlik dairesi» kuruldu. Amerikayı Fransa takibetti. «İktisadî seferberlik» ismi altında, barışta ordunun ve halkın ihtiyaçlarını karşılayacak ve aynı zamanda memleketi harp ihtimallerine karşı hazırlıklı bulunduracak bir sıra tedbirler aldı. Teşkilâtlar vücude getirdi. Daha sonra aynı hareketler İngiltere, İtalya, Lehistan, Sovyetler, Çekoslovakya, Japonya gibi memleketlerde başladı. Bugün iktisadî müdafaa tedbirleri almamış yahut almakla meşgul olmıyan bir medenî memleket kalmamıştır. Almanya'da müdafaa ekonomisi teşkilâtına nasyonal sosyalizmin mevkii iktidara gelmesile 1933 de, bilhassa 1935 de Almanyanın müdafaa serbestisini elde etmesile başlanmıştır. Almanyanın tatbik etmiş olduğu dört yıllık program, ekonominin tecavüz maksatlarına, harp maksatlarına göre tensik ve teçhizini istihdaf ediyordu. Bu hazırlık neticelerinin bugün artık meyvelerini vermiş olduğunu görmekteyiz.

1 — Birleşik Cümhuriyetler (U. S. A.)

Birleşik Cümhuriyetlerde müdafaa ekonomisi teşkilâtına bir sıra kanunlar ve kararnameler neşri suretile başlanmıştır. Fakat ısdar olunan bütün bu kanunlar ve kararnamelerde ferdî teşebbüsün hürriyeti her hangi bir takyit ve tahdide uğramış değildir. Bu cihet, devletin müdafaa ekonomisi teşkilâtını tamamen liberal düşüncelere göre tatbik ettiğini göstermesi itibarile dikkate şayandır. «İş adamları iktisattan daha iyi anlarlar» mülâhazası ileri sürülerek ekonomik seferberlik işleri askerî makamların müdahalesinden uzak tutulmuştur. Birleşik Cümhuriyetlerde müdafaa ekonomisi mükemmel bir teşkilâta malik olmakla beraber bu sahada devletin nüfuzu az gibi görünmektedir. Müdafaa işleri daha ziyade halkın ve iş adamlarının anlayış ve dirayetine bırakılmıştır.

Birleşik Cümhuriyetler zengin millî ham madde ve malzeme kaynaklarına, düşman taarruzuna karşı masun olan coğrafî mevkiine rağmen umumî harpten memnuniyetbahş tecrübelerle çıkmamıştır. 1918 sulh yılına kadar Birleşik Cümhuriyetler, müttefiklerin silâh ve malzeme siparişlerini yerine getirmeğe çalışmaktan kendi ordularının teçhizatını tamamlamağa kâfi vakit bulamamıştı.

Harp esnasında müdafaa işlerine aid askerî işletmeler pek müteferrikti. Bunlar birbirlerini uzvî olarak

itmam edemiyorlardı. Bu müteferrik tesisler ve işletmelerin imalâtı, Birleşik Hükûmetlere pahalıya mal oluyordu. Hükûmet harp sonunda bu münferit harp tesislerini tasfiye etmeği faideli buldu.

Harbin bu tecrübeleri ve müdafaa teşkilâtının hem ekonomide, hem orduda noksanlığı, hükûmeti sulh zamanında harp ve müdafaa için esaslı hazırlıklar yapmağa sevketti. 4 haziran 1918 tarihli «yurd müdafaası kanunile» memleketi hem askerî hem iktisadî bakımdan hazırlayacak tedbirler aldı. Teşkilâtlar vücude getirildi.

Kanun mucibince, Harbiye nezareti bünyesi dahilinde, müdafaa ekonomisi işlerile meşgul hususî bir müsteşarlık kuruldu. Müsteşarlığın vazifesi, sulhde ve harpte, Birleşik Devletler ordularının malzeme ihtiyaçlarını temin etmek ve Amerika halkını müdafaa işlerine hazırlamaktır.

Müsteşarlık, uhdesine düşen vezaifi başarabilmek için kendi bünyesi dahilinde bir takım teşkilâtlar vücude getirmiştir. Müsteşarlığın teşkilâtı şu dairelere ayrılmaktadır :

1 - İaşe dairesi.
2 - Teslihat dairesi.
3 - Hava işleri dairesi.
4 - Sıhhiye işleri dairesi.
5 - Muhaberat vasıtaları dairesi.

6 - Kimyevî harp vasıtaları dairesi.
7 - Teknik işler dairesi.

Bu dairelerde müdafaa ekonomisi tahsili görmüş zabitler vazife almaktadırlar. Bundan başka her daireye sivil mütehassıslardan mürekkep bir komisyon bağlıdır.

Dairelerden ve dairelere merbut talî komisyonlardan maada doğrudan doğruya müteşarlığa bağlı iki komisyon daha vardır. Bunlardan biri enerji santralları, diğeri de gemi inşaatı işleri üzerine çalışmaktadır. Bunlardan başka yine iktisadî işler komisyonu ismini alan bir müstakil encümen daha vardır ki, bunun azasını memleketin belli başlı iş adamları teşkil etmektedir. Müsteşarlık sınaî, ticarî işlerde bu komisyonla istişarede bulunmaktadır. Komisyona merbut olarak çalışan talî bir komisyon, kara, deniz ve hava orduları malzeme dairelerinin müteşebbisler nezdindeki rekabetini önlemek vazifesile mükelleftir.

Harp ekonomisi ihtiyaçlarını karşılamaya yarıyacak işletmeleri her an seferber edebilmek için, müsteşarlığın her dairesi kendi mevzuuna göre memleketi iktisadî mıntakalara ayırmıştır. Bu mıntakaların adedi her dairenin iş mevzuuna göre değişmektedir. Meselâ teslihat dairesinin 14, hava işleri dairesinin 6 mıntakası vardır. Her mıntakanın ihtiva ettiği işletmeler (bunlara teslihat ihtiyat işletmeleri denilmek-

tedir) için mıntaka âmirlerinin iştirakile «imalât plânları» hazırlanır. Bu plânların kabiliyeti tatbikiyesini tecrübe etmek üzere mıntaka işletmelerine siparişler verilir. Her mıntaka, ihtiva ettiği endüstri şubesinin devlet hizmetinde bulunan tanınmış bir şahsiyeti tarafından idare olunur. Mıntaka âmirinin yanında yardımcı olarak, meşgul olacakları mevzu için hazırlıklı zabitler vardır. Her mıntaka âmiri, mıntakanın iş ve meslek adamlarının fahriyen çalıştıkları bir komisyonu idare eder. Seferberlik ânında mıntaka âmirleri ve komisyon azası tecil olunarak vazifelerinde kalırlar. Mıntaka teşekkülleri, askerî siparişlerin alâkadar işletmelere tevzii işini de idare eder. Mıntaka âmirine yardımcı olarak verilmiş olan zabitler, mıntakadaki müteşebbislerle temasa gelerek bunların ihtiyaçlarını, iş kabiliyetlerini öğrenirler. Teknik meselelerde iş adamlarına yardım ederler. İş adamlarile müdafaa ekonomisi işlerinde ihtisas yapmış askerlerin bu müşterek çalışmalarından ve birbirlerini itmam etmelerinden iyi neticeler alınmıştır. Bu sayede ekonomi, askerî zaruretleri öğrenmekte ve tanımakta, zabitler de endüstrinin çalışma tarzını görmektedirler. Ordu ile ekonomi arasındaki bu karşılıklı teması takviye etmek için «Harp ekonomisi Akademisi» ismi altında bir ilim müessesesi vücude getirilmiştir. Akademide müdafaa ekonomisinin bütün mevzuları üzerinde yüksek tahsil verilmektedir. Müdafaa ekonomisi işlerinde çalışacak zabitler, akademi tahsilinden maada, üniversi-

telerin ve yüksek ticaret mekteplerinin derslerini de takibe mecburdurlar. Bundan maada; teknik işlerde çalışacak olan yüksek mektep mezunları, askerî bir terbiye görmektedirler. Bunlar tahsillerini ikmal edince, çalıştıkları mıntakalarda ya mıntaka âmirliklerine, yahut istişare komisyonu âzalıklarına seçilmektedirler.

Birleşik Cümhuriyetlerin müdafaa ekonomisi teşkilâtı şu manzarayı arzetmektedir:

I - Cümhurreisinin istişarî müdafaa komisyonu.

Bu komisyon şu âzalardan mürekkeptir:

1 - Harbiye Nazırı.
2 - Bahriye Nazırı.
3 - Hususî Harbiye dairesi mümessilleri.

II- Harbiye Nezareti müdafaa ekonomisi müsteşarlığı.

Müsteşarlığa üç teşkilât grupu dahildir:

1 - Bunlardan birinci grup:

a) Müsteşarlık dairesi (İaşe dairesi, teslihat dairesi, hava işleri dairesi, sıhhiye dairesi, muhaberat vasıtaları dairesi, teknik işler dairesi). Bu dairelerde müdafaa ekonomisinde ihtisas yapmış zabitler çalışır.

b) Sivil ihtisas ve meslek adamlarının istişarî komisyonu.

c) Her dairenin emrinde bulunan teslihat mıntakaları. Bu mıntakaların teşkilâtı: Bir mıntaka âmiri, yardımcı zabitler, fahriyen çalışan meslek adamlarının komisyonu.

2 - İkinci grupa dahil teşekküller:

a) Elektrik santralları komisyonu.
b) Gemi inşaatı komisyonu.

3 - Üçüncü grupun teşekkülleri:

a) İktisadî işler komisyonu. Bunun âzasını Birleşik Cümhuriyetler ekonomisinin belli başlı şahsiyetleri ve müdafaa ekonomisinde ihtisas sahibi zabitler teşkil eder.

b) Harp malzemesi komisyonu.

Teslihat dairesinin 1933 yılında tanzim ettiği yeni sınaî seferberlik plânına göre, harp ânında hususî bir harbiye dairesi teşkil olunacak ve bu daire nezaretlere tâbi olmadan müstakilen çalışacaktır. Harbiye dairesi şu iş şubelerine ayrılmıştır:

1 - Sanayi şubesi.

a) İdarî muamelât servisi.
b) Fiat kontrolu teknik servisi.

c) Propaganda teknik servisi.
d) Umumî teknik işler servisi.
e) Ham madde servisi.
f) Fabrikalar servisi.
g) Enerji servisi.
h) Münakalât servisi.
i) İşçi servisi.
k) Sanayi şubeleriyle temas servisi.

2 - Ticaret şubesi.
3 - Umumî işçi şubesi.
4 - Umumî propaganda şubesi.
5 - Müdafaa ve iş mükellefiyeti şubesi.
6 - Umumî fiat kontrolu şubesi.
7 - Malî işler şubesi.

Plânda ayrıca icabında muhtelif ekonomik işler için hususî şirketler teşkili de nazarı itibara alınmıştır.

Harbiye dairesinin mühim idare âmirleriyle harbiye ve bahriye nazırından mürekkep olan istişarî müdafaa komisyonu, Reisicümhurun riyaseti altında müdafaaya lüzumlu tedbirlerinin alınmasında nazırlar heyetiyle istişarede bulunmaktadır.

2 — İNGİLTEREDE .

İngiltere'nin müdafaa ekonomisi teşkilâtı da prensip itibariyle Birleşik Cümhuriyetler teşkilâtının aynidir diyebiliriz. Mazinin liberal telâkkisi İngiliz organizasyonunda izlerini henüz taşımaktadır. Geniş impara-

torluğun zengin iktisadî kaynakları İngiltere'nin müdafaa kudretini pek yükseltmektedir.

Memleketin müdafaa meselelerilye meşgul olmak üzere bir «İmparatorluk Müdafaa Şûrası» teşkil olunmuştur. Şûra, başvekilin riyaseti altında olmak üzere başlıca nazırlardan ve deniz, kara ve hava orduları başkumandanlarından mürekkeptir. Müdafaa Şûrası ayda bir toplanır ve memleketin müdafaa işlerini görüşür. İcabında istişarede bulunmak üzere mütehassıslar ve mühim şahsiyetler de davet olunur. Harpte Şûra, harp kabinesi halinde çalışır. Bu takdirde aza adedi azaltılır. Maksat sür'atli karar verme imkânını elde etmektir. Diğer nazırlar Şûraya iştirak etmezler. Yalnız kendi nezaretlerinin işlerine bakarlar.

Şûranın cari muamelelerini tedvir etmek üzere daimî bir kâtibi umumîlik ihdas olunmuştur. Kâtibi umumîlik başvekile merbuttur ve teşkilâtı şöyledir:

1 - Askerî şube; deniz, kara, hava ve Hind ordusuna mensup yüksek rütbeli dört zabitten mürekkeptir.

2 - Sivil şube; bu da dört kişiden ibarettir. Sivil şubenin vazifesi, kâtibi umumîlik tarafından muhtelif meselelerin tetkiki için teşkil edilmiş olan komisyonlar arasında irtibat temin etmektir. Kâtibi umumîlikte daimî olarak çalışan komisyonlardan biri parlâmento komisyonu, diğeri de sivil tetkikler encümenidir. Parlâmento komisyonu, başvekili, müdafaaya

taallûk eden meselelerde tenvir eder. Sivil tetkikler komisyonu ise, bütün iktisadî ve sınaî meselelerle memleket müdafaasının ekonomik müdafaaya taallûk eden işleriyle meşguldür.

3 - Personel şubesi, muhtelif komisyonların teşkili, azanın intihabı işlerine bakar. Komisyonların bir kısmı devamlıdır, bir kısmı muvakkattir. Muvakkat komisyonlara hususî meselelerde ihtisaslarından istifade olunacak mütehassıslar iştirak eder.

Komisyonlar mesaisinin dağılmaması için askerî şube ile parlâmento komisyonu aynı reisin idaresi altındadır. Bunun muavini de sivil tetkikler komisyonuna riyaset eder. Talî komisyonlar da her tâlî komisyonun fevkindeki komisyon reisi tarafından idare olunur. Bu suretle bütün komisyonlar arasında bir koordinasyon temini kabil olmaktadır.

Kâtibi umumîliğin sivil tetkikler şubesi tarafından teşkil olunan komisyonlar şunlardır:

1 - Erkânıharbiye reisliği komitesi. Bu komite, deniz, kara ve hava ordularını alâkadar eden yurt müdafaası meseleleriyle meşgul olur. Bu suretle müdafaa şûrasına verilecek askerî tekliflerin bir elden çıkması imkânı hasıl olmaktadır. Komite reisliğini, münavebe ile deniz, kara ve hava orduları erkânı harbiye reisleri deruhde eder. Bunların her biri kendi nezaretlerine karşı mes'uldür. Münferit ve hususî me-

selelerle meşgul olmak üzere komiteye altı tâlî komisyon merbuttur.

2 - Deniz aşırı mıntakaların müdafaası komitesi; bu meselelerle meşgul nezaretler mümessillerinden müteşekkildir.

3 - Yurd limanlarının müdafaası komitesi de keza alâkadar nezaretlerin mümessillerinden terekküp etmiştir.

4 - Seferberlik komitesi, ticaret nezaretine bağlıdır. Ticaret odaları reisi, bu komiteye riyaset eder. Bu komite, devlet ile ekonomi arasında müdafaa bakımından alınacak tedbirleri tetkik ve tesbit işiyle meşguldür. Komitenin diğer bir hususî vazifesi de, hem ordunun, hem müdafaa ekonomisinin lüzum gösterdiği efradın seferberliği işlerine bakar. Hususî meseleleri tetkik etmek üzere komiteye ayrıca yedi talî komisyon bağlıdır.

5 - Mahrukat komitesi, bütün ordunun ve müdafaa ekonomisinin mahrukat maddeleri işleriyle meşguldür.

6 - Malzeme komitesi bütün ordunun ve müdafaa ekonomisinin malzeme istihsali ve malzeme temini işlerine bakar ve bu işlere müteallik seferberlik plânlarını hazırlar. Komitenin ayrıca talî komisyonları vardır.

7 - İaşe komitesi, ziraat işlerine bakar ve iaşe maddeleri ithalâtını emniyet altına almak ve memleketin iaşe ihtiyaçlarını temin etmek gibi işlerle meşguldür.

İngiltere müdafaa teşkilâtını şu sıra dahilinde hülâsa edebiliriz:

I- MÜDAFAA ŞÛRASI :

Âzaları: Başvekil

Hariciye Nazırı

Maliye Nazırı

Deniz, kara ve hava başkumandanları.

II - KÂTİBİ UMUMÎLİK:

Şubeleri:

1 - Askerî şube: Deniz, Kara, Hava ve Hind ordularını temsil eden 3 zabit.

2 - Sivil şube:

Şubeye merbut komisyonlar:

a) Parlâmento komisyonu,

b) Sivil tetkikler komisyonu.

Talî komisyonlar:

a) Erkânı Harbiye Reisliği komisyonu.

b) Deniz aşırı mıntakaların müdafaası komitesi.

c) Yurt limanlarının müdafaası komitesi.

d) Seferberlik komitesi.

e) Mahrukat komitesi.

f) Malzeme komitesi.

g) İaşe komitesi.

İngiltere müdafaa şûrasının geniş bir teşkilâta malik olmasının faydaları büyüktür. Bu suretle her sahada ihtisas adamlarından istifade etmek imkânı elde edilmiş olmaktadır.

1927 de kurulan yüksek müdafaa kolejinde, deniz, kara ve hava ordularına mensup zabitler umumî müdafaa işlerinde yetiştirilmekte ve bilâhare Şûranın muhtelif komisyonlarında istihdam edilmektedirler. Müdafaa kolejinde, zabitlerden maada siviller de tahsil görmektedir. Burada tahsil gören siviller, muhtelif nezaretler, bilhassa hariciye ve maliye nezaretleri tarafından Şûra komisyonlarına memur edilmektedirler. Kolejin müdürlüğü iki senede bir her üç ordunun mümessillerinden biri tarafından münavebe ile icra edilir.

3 - FRANSA :

Fransada müdafaa ekonomisinin müstenit olduğu prensipler Birleşik Cümhuriyetlerle İngiltere'den farklıdır. Devlet, Fransa'da müdafaa ekonomisi işlerine geniş mikyasta müdahale etmektedir.

Fransa'da müdafaa ekonomisi zihniyeti tam kemalini ve ekonomide de tam tatbikini bulmuştur diyebi-

liriz. Müdafaa ekonomisine müteallik bütün hazırlıklar yapılmıştır. Fransa, kuvvetli bir devletin, sıkı bir merkeziyetçi siyasetle bütün bir ekonomiyi müdafaa maksatları için nasıl organize etmiş olduğunun en iyi misallerini vermektedir.

Fransa'da Reisicümhurun riyaseti altında olmak üzere bir memleket müdafaa şûrası mevcuttur. 23 Şubat 1929 da teşkil edilmiş olan şûra, esasen umumî harpten evvel müdafaa işleri için vücude getirilmiş teşkilâtı tekrar canlandırmış ve bünyesinde kurduğu kâtibi umumîliğe cari muamelelerin ifası işlerini tevdi etmiştir.

Şûra, kâtibi umumîlikten maada iki talî şûradan terekküp etmektedir. Bunlardan biri başlıca nazırların iştirak ettiği kararlar şûrası, diğeri de hazırlık şûrasıdır. Kararlar şûrası, faaliyetinin mühim bir kısmını tedricen ihzarî şûraya devretmiştir. Hazırlık şûrası, yüksek askerî makamların mümessilleriyle iktisadî işlere bakan muhtelif nezaretler nazırlarından ve mütehassıslarından teşekkül etmiştir. Komisyonun ayrıca muhtelif askerî ve iktisadî seferberlik işleri üzerinde çalışan tâlî komisyonları vardır. Her komisyonun alâkadar nezaretlerde bir müdafaa bürosu mevcuttur. Komisyonlarda ekonomi ve ilim şubelerine mensup mütehassıslar da çalışmaktadır.

Şûra komisyonlarının mesaisini kontrol ve tevhit et-

mek maksadiyle bir de kâtibi umumîlik ihdas olunmuştur. Kâtibi umumîlik geniş salâhiyetlere maliktir. Bütün müdafaa ekonomisi hazırlıklarının istikametini tayin ve komisyonların mesaisinden alınan neticeleri terkip eder. Kâtibi umumîliğin bu icraî salâhiyetlerinden maada, şûranın askerî ve iktisadî müdafaa hususunda aldığı kararların tatbikatını kontrol eder. Bu suretle kâtibi umumîlik Fransa'nın bütün idarî ve iktisadî makamlarının faaliyetlerini kısaca bütün Fransa ekonomisini mürakabesi altında bulundurur. Harpte kâtibi umumîlik teşkilâtı, millî müdafaa nezareti halinde icrayı faaliyet eder ve Fransa'nın bütün harp ekonomisinin idaresini eline alır. Millî seferberlik kanunu, hükûmete harpte diktatoryal bir salâhiyet vermiştir.

Bu geniş salâhiyetleri sayesinde şûra kâtibi umumîliği, bütün Fransa müdafaa ekonomisini devletçi bir siyasetle tamamen organize etmiş bulunmaktadır. Millî seferberlik kanununa istinaden hükûmet, millî hayata, ferdin ve hususî teşebbüsün hürriyetlerini tahdit edici mahiyette müdahalelerde bulunmak hakkına maliktir. Fransız milleti, topyekûn ve cinsiyet farkı gözetilmeksizin yurt müdafaasının sivil ve askerî bütün hizmetlerinde çalışmakla mükelleftir. Bundan başka, harp ekonomisi bakımından lüzum görüldüğü takdirde ferdî mülkiyet, az bir bedelle nasyonalize edilebilir. Harp ekonomisi bakımından ehemmiyetli işletmelerin tesisi, tevsii, tadili ancak devletin muvafakatiyle kabildir.

1936 yılında sosyalist kabinesi bir kanunla harp endüstrisinin nasyonalize edilmesini kararlaştırmıştır. Bu suretle harp endüstrisinin kontrolu emniyet altına alınmıştır. Kanun mucibince 15-20 büyük endüstri işletmesi nasyonalize edilmiş bulunmaktadır. Bir istihsal şubesinin yalnız muayyen bir kısmı harp endüstrisini alâkadar ediyorsa, kanun bu şubenin işletmelerini kısmî bir devletleştirmeye tâbi tutar. Böyle bir tefrik mümkün değilse, bütün istihsal şubesi topyekûn devletleştirilir. Devlet, nasyonalize ettiği işletmelerin eshamını ya nakden, yahut devlet bonoları tediye etmek suretiyle mübayaa eder.

Fransanın bütün vilâyetlerinde müdafaa ekonomisi işleriyle meşgul olmak üzere komisyonlar teşkil olunmuştur. Komisyonlara valiler riyaset etmektedir. Vilâyetin idare âmirleri, ekonomik işlerin mütehassısları mahallî askerî kumandan komisyona âza olarak iştirak ederler. Bu vilâyet komisyonları yalnız mıntakalarının askerî ihtiyaçlarını tanzim etmekle iktifa etmezler, ayni zamanda harpte bütün harp ekonomisi işlerini tanzim ve idare ile mükelleftirler. Bu maksatla mahallî askerî makamın âmiri, mıntakasının bütün iaşe ve malzeme ihtiyacını tesbit ve istihlâk mahallerine tevzi etmeğe memurdur.

Vilâyet müdafaa komisyonları, ayni zamanda mıntakalarında bulunan idarî teşkilâtın ve iktisadî işletmelerin seferberlik plânlarını da ihzar eder. Harp bakımından ehemmiyetli olan işletmeler ve idarî

teşekküller, seferberlik plânlarını her an tatbika âmade bulunurlar. Her seferberlik plânının bir iş takvimi vardır. Bu takvim, seferberliğin ilânından itibaren sıra ile yapılacak işleri gösterir.

Fransız iktisadî seferberliği tamamen militarize edilmiştir. Her işletmenin, müdafaa bakımından ehemmiyeti, her iş şubesinin askerî bir derecesi vardır. 1923 ahzı asker kanunu harp halinde meslek erbabının ekonomik ve idarî teşekküllere ihtiyaçları nisbetinde tevziini derpiş etmişti. 1925 de çıkan mütemmim kanun ise, bu meslek erbabını askerî sınıflara ayırmıştır.

Fransada müdafaa ekonomisi tahsili vermek üzere açılmış bir mektepte, subaylar müdafaa ekonomisi meselelerinde ihtisas yaparlar. Ayrıca ticaret mektepleri ve teknik mektepler talebeleri de askerî terbiyelerini tamamlamak için bu mektepten geçerler.

Fransa müdafaa teşkilâtını şu sıra dahilinde hülâsa edebiliriz:

I- Millî Müdafaa Şûrası:

İhtiva ettiği kısımlar:

1 - Kararlar şûrası: Reisicümhur, başlıca nazırlardan mürekkep.
2 - Hazırlık şûrası: Mühim nazırlar, ekonomi, fen ve ilim şubelerinin meslek adamları.

3 - Kâtibi umumîlik.

II - Hazırlık şûrasiyle kâtibi umumîliğe bağlı komisyonlar, talî komisyonlar ve diğer teşekküller:

1 - Malî komisyon.
2 - Münakalât komisyonu.
3 - Ziraat komisyonu.
4 - İaşe komisyonu.
5 - Sanayi komisyonu.
6 - Ticaret komisyonu.
7 - Abluka komisyonu.
8 - Propaganda komisyonu.
9 - Nezaretlerdeki müdafaa komiteleri.
10 - Vilâyetlerdeki müdafaa komisyonları: Vali, maliyeyi ve münakalâtı temsil eden memurlar, ekonomi mütehassısları, ordu mümessili.

4 - İTALYA :

İtalya'nın tamamen hususî, kendine mahsus bir müdafaa ekonomisi teşkilâtı vardır. Bu teşkilâtın ruhunu, faşizmin totaliter prensipleri beslemektedir. Müdafaa kuvvetleri, müdafaa ekonomisi, millet ve devlet gibi unsurlar, birbirini itmam eden organik bir bütün halindedir. Bu organik bütünlük telâkkisi milletin topyekûn harp için hazırlanması telâkkisine pek uygün düşmektedir.

İtalya müdafaa ekonomisinin esasları ilk defa 8 şu-

bat 1925 de neşredilen «milletin harbe hazırlanması» kanuniyle atılmıştır. Bu kanun, muhtelif askerî ve sivil makamların, milleti harbe hazırlamak için yapacakları vazifeleri gayet sarih olarak tayin etmekte ve bu makamlara pek geniş salâhiyetler vermektedir.

Bu kanunun neşrinden evvel 7 Kânunusani 1923 de esasen bir «Yüksek Müdafaa Şûrası» teşkil olunmuştu. Bugün şûranın âzalarını başta Mussolini olmak üzere veliahd,her üç ordunun (kara, deniz, hava) başkumandanları ve bunların erkânı harbiye reisleri, yurt seferberliği komisyonunun reisi teşkil etmektedir.

8 Şubat 1925 tarihli kanun, sivil seferberliğin şekillerini bütün teferrüatiyle tayin ve tesbit etmiştir. Yurt müdafaası mükellefiyeti yalnız ordu hizmetine inhisar etmemekte, ayni zamanda ordu dışında bütün iş yerlerine kadar genişlemektedir. Her İtalyan, askerî hizmetini ifa ederken, bu hizmetlere müteallik hususî kanunlar ahkâmına göre hareket eder. Fakat askerlik hizmeti dışında da harp disiplinine tâbidir. 8 Mayıs 1931 tarihli «Harp Disiplini» kanunu, bütün tebaaya, bütün hükmî şahsiyetlere, tıpkı ordudaki muharipler gibi millî müdafaada mükellefiyetler tahmil etmiştir ki, bunların başlıcaları şunlardır:

1 - Millet fertleri bütün maddî ve manevî faaliyetlerini seferberlik emrine tahsis edeceklerdir.

2 - Para sarfiyatı ve emtia istihlâki azaltılacaktır.

3 - Yurt müdafaasına zarar verecek işler terkedilecektir.

4 - Kayıtsız ve şartsız itaat.

Kanun, ekonomiyi seferber edilmiş sivil işlerle umumî harp disiplinine tâbi halk olmak üzere iki kategoriye tefrik etmektedir. Seferber edilmiş sivil işler ve teşekküller şunlardır:

1 - Hususî bir kanunla tesbit edilen âmme teşebbüsleri ve hususî teşebbüsler.

2 - Harp endüstrisi işletmeleri.

3 - 14 yaşını ikmal etmiş olup bir devlet müessesesinde yahut seferber edilmiş bir ekonomik teşekkülde bulunanlar.

Her nezaret kendi iş sahası için bir seferberlik plânı hazırlamakla mükelleftir. Ayni mükellefiyeti, bütün iş yerleri ve harp bakımından ehemmiyetli olan ekonomik teşekküller de haizdirler. Bütün bu umumî ekonomik seferberlik işleri yurt seferberlik komisyonu tarafından idare olunmaktadır. Müdafaaya müteallik tedbirlerin alınmasında nihaî kararları müdafaa şûrası verir.

Yurt seferberliği komisyonunun icra organı olmak üzere bir sivil seferberlik bürosu kurulmuştur. Komisyon korporasyonlar nezaretine merbuttur. Bu nezaret, Mussolini'nin uhdesinde bulunmaktadır. Büronun reisi ayni zamanda harp malzemesi umumî ko-

miserliği vazifesini ifa eden bir generaldir. Büronun diğer âzası belli başlı nezaretlerin büyük memurlarından İtalyan Bankası genel direktöründen ve İtalyan demiryolları umum düdüründen mürekkeptir.

Sivil seferberlik bürosuna, icraî işlerinden maada ayrıca harpte ifa edilmek üzere şu vazifeler tahmil edilmiştir: Bu vazifeleri büronun teşkil edeceği nezaret derecesinde ve müstakil idareler deruhte edecektir.

1 - Ham madde idaresi: Bütün ordunun ve sivil halkın ham madde ihtiyacını tanzim edecektir.

2 - Harp endüstrisi idaresi: Ham maddelerin tevzii, mamûl ihtiyacını temin ve tevzi işleriyle meşgul olacaktır. Bu idare yalnız harp endüstrisinin değil, ayni zamanda devlete ve hususî eşhasa ait endüstrinin de ihtiyaçlariyle meşgul olacaktır. Bu idarenin halen vazifelerini harp malzemesi komisyonu üzerine almış bulunmaktadır.

3 - İaşe idaresi: Sivil halkın ve ordunun iaşe işlerinin tanzimi ve devlete ve hususî eşhasa ait gıda endüstrisinin mürakabesi vazifesiyle mükelleftir.

4 - Propaganda ve içtimaî yardım idaresi: Propagandadan maada, memleket içinde ve dışında seferber edilmiş efradın ailelerine yardım etmek, memlekete dönen işçilere muavenette bulunmak, malûllerin

maşlarını ve askerlerin tekaüdiyelerini tanzim etmek işleri de bu idareye verilmiştir.

Silâh imalâtını emniyet altına almak maksadiyle «sınaî mürakipler» ismi altında bir kadro vücude getirilmiştir. Bu mürakipler, subaylardan seçilmekte ve her subay mürakip, gösterilen mıntakada ekonomik teşekküllerle temasa gelerek bu teşekküllerin seferberlik hazırlıklarını yapmaktadır. 6 Eylûl 1923 kanunu sınaî mürakiplere mıntakalarındaki bütün işletmeleri kontrol etmek salâhiyetini vermiştir. Fakat diğer taraftan mürakiplerden mutlak bir ketumiyet talep olunmaktadır. Mürakipler doğrudan doğruya yurt seferberlik komisyonuna merbutturlar.

1929 kanunu İtalyan Hükûmetine millî endüstrinin sevkü idaresini tevdi etmiş bulunmaktadır. Korporasyonlar nezareti zaman zaman memleket müdafaasında ehemmiyetli olan endüstrinin listesini neşretmektedir. Bu listeye maden endüstrisi, dokuma endüstrisi, kimya endüstrisi, enerji santralları, kereste sanayii ve bu endüstri şubelerinin teçhizatını yapan sanayi girmektedir. Listelerde gösterilen teşebbüslerin serbestîi hareketleri pek tahdit edilmiştir. Korporasyon nezaretinin müsaadesi olmadan mevkilerini değiştiremezler, işletmelerini genişletemezler veya daraltamazlar, mamûlün cinsini değiştiremezler ilh. İşletmelerin bu gibi işlerine müteallik kararlar ve müsaadeler sivil seferberlik bürosu tarafından verilir.

Endüstriye tatbik olunan bu sıkı devlet kontrolu, 2 Kânunusani 1933 kanuniyle diğer ekonomi şubelerine de teşmil edilmiştir. Bu kanunla teşkil olunan bir meslek teşkilâtında endüstrinin iktisadî ve teknik menfaatleri temsil olunmaktadır. Fakat her meselede karar vermek hakkı ancak korporasyonlar nezaretine racidir. Nezaretin icra organı da sivil seferberlik bürosu olduğundan, büronun bütün millî ekonomiye müdahale hususunda geniş salâhiyetleri vardır.

2 mart 1933 de korporasyonlar nezaretine merbut olmak üzere bir «İktisadî İstihbarat Bürosu» teşkil olumuştur. Bu büro, sivil seferberlik bürosu ile sıkı bir temas temin etmek suretiyle çalışır. Büronun vazifesi, ticarî işlere nezaret etmektir. Sivil seferberlik bürosu, istihbarat bürosu vasıtasiyle memleketin stokları hakkında malûmat edinir. Yine bu büro vasıtasiyle ithalâtın kontroluna, ithal olunan malların tevziine, bütün ham madde işlerinin kısaca bütün İtalyan ekonomisinin sevkü idaresine müessir olur. İstihbarat bürosu, malları müsadere, istihlâki tahdit salâhiyetini haiz olduğu gibi münakalât nezaretiye müştereken İtalyan münakalâtını da sevkü idare eder.

1929 da bir «Tetkik Şûrası» teşkil olunmuştur. Şûranın vazifesi memleket müdafaası sahasında ilmî, teknik bütün tetkikleri yapmak ve bunların tatbikine tavassut etmektir. Şûra sivil seferberlik bürosiyle müştereken çalışmaktadır.

Habeşistan harbi esnasında döviz işlerini tanzim etmek üzere 1 Şubat 1936 tarihli kanunla «Döviz müsteşarlığı» ismi altında bir merkez vücude getirilmiştir. Müsteşarlık, korporasyon nezaretinin, maliye nezaretinin, İtalyan Bankasının dövizle 'alâkadar bütün işlerini üzerine almıştır.

Müsteşarlık vazifeleri yeni teşkil olunan kartellerle bir dereceye kadar azalmıştır. Bu karteller hususî teşebbüs şeklinde tesis olunmakla beraber hakikatte tamamen devletin mürakabesi altındadır. Bu teşekküller yün, pamuk, deri, kâğıt, sellüloz, cüruf, ilh.. gibi maddelerin ithalâtını üzerlerine almışlardır. İthalât şirketlerine mukabil, pirinç, sunipeğ, civa, yün, pamuklu mensucat, deri, ipek ihraç eden karteller de kurulmuştur. Bu şirketler, döviz müsteşarlığının dış ticaretteki icra organlarıdır. Muhtelif istihsal şubelerini organize etmiş olan korporasyonlar da müsteşarlığın iç ekonomideki icra organlarıdır. Yabancı ham maddelerin istihlâkini tahdit ve yerli erzats maddelerin istihlâkini teşvik maksadiyle 1935 teşrinievvelinde bir sanayi komisyonu kurulmuştur ki, bu komisyon, döviz müsteşarlığına merbuttur.

İtalya'da sivillerle askerlerin müşterek çalışmalarından iyi randıman almak maksadiyle 1925 senesinde yüksek mühendis mektebine askerî mevzuları tedris eden bir şube ilâve olunmuştur. Bu şubeye ordunun gönderdiği subaylar ve sivil talebe devam etmektedir. Bu şubeden mezun olanlara askerî mühendis diploması verilmektedir.

BİBLİYOĞRAFYA:

Kitap, şu eserlerden istifade olunmak suretiyle yazılmıştır: J. Schmitt, Kriegswichtige Industrie 1937 Berlin. C. Rothe, Wirtschaftskrieg und Kriegswirtschaft Leipzig 1936. E. Hoch, Die Wehrkraft der Wirtschaft Hamburg 1937. G. Fischer, Wehrwirtschaft Leipzig 1936. Industrielle Mobilmachnung, Bearbeitet vom Institut für Konjunkturforschung. Berlin 1937. General Ludendorf, Der totale Krieg. Topyekûn Harp. Türkçe tercümesi Hikmet Tuna. Ankara 1936. F. Neumark, Harp Ekonomisi Ankara, 1937. Dr. Muhlis Ete, Harp Ekonomisi ve Münakalât, 1939.

İÇİNDEKİLER

ORDU MİLLET. Şevket Süreyya Aydemir

İLK SÖZ. 7

I - Topyekûn Aarp. 9
II - Müdafaa ekonomisi mefhumu ve problemleri 19

1 - Müdafaa ekonomisi mefhumu 21
2 - Memleketin umumî ekonomik müdafaa kudreti 27
3 - Memleketin hususî ekonomik müdafaa kudreti 37

a - Sulh kudreti 37
b - Harp kudreti 38

III - Müdafaa ekonomisi teşkilâtı problemleri. 57
IV - Başlıca memleketlerin müdafaa ekonomisi teşkilâtı. 67

a - Birleşik Cümhuriyetler. 70
b - İngiltere 76
c - Fransa 81
d - İtalya 86